

Předvídání bezpečnostních rizik na území České republiky a Evropské unie

Bc. Jakub Beneš

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky

*** nascannované zadání str. 1 ***

*** nescannované zadání str. 2 ***

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá předvídaním bezpečnostních rizik na území České republiky a Evropské unie. Teoretická část vysvětluje základní bezpečnostní pojmy a objasňuje význam bezpečnostních prognóz včetně pracovních postupů futurologických předpovědí.

Na základě analýzy současného dění v České republice a EU jsou získané poznatky využity k syntéze a k následnému vytvoření možných způsobů vývoje bezpečnostní situace z hlediska bezpečnostních rizik. Zároveň jsou vyhodnoceny možnosti vzniku bezpečnostních rizik na základě dosavadních zkušeností.

Klíčová slova:

Bezpečnost, bezpečnostní riziko, bezpečnostní politika, prognóza, mezinárodní organizovaný zločin, terorismus, extremismus

ABSTRACT

This thesis deals with anticipating security risks in the Czech Republic and the European Union. The theoretical part of this thesis explains the basic security terms and clarifies the importance of security prognosis including work procedures for predicting security risks in the Future.

Based on the analysis of current events in the Czech Republic and the EU the acquired knowledge is used for the synthesis and subsequent creation of possible ways of development of the security situation in term sof individual security risks. At the same time the possibilities of occurence of security risks are evaluated based on current experience.

Keywords:

Security, security risks, security policy, prognosis, international organized crime, terrorism, extremism

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval vedoucí mé diplomové práce, paní Ing. Kateřině Sulovské, za mnoho cenných rad a trpělivé odborné vedení mé práce.

Dále bych chtěl poděkovat všem osloveným studentům, kteří se účastnili dotazníkového šetření za spolupráci.

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové/bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty aplikované informatiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové/bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně

.....
podpis diplomanta

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA BEZPEČNOSTI	11
1.1 VÝZNAM BEZPEČNOSTI A DEFINICE ZÁKLADNÍCH BEZPEČNOSTNÍCH POJMŮ.....	11
1.1.1 Bezpečnost a její význam, řízení bezpečnosti	11
1.1.2 Bezpečnostní hrozba a riziko	13
1.1.3 Krize, krizová situace	16
1.1.4 Krizové řízení	19
1.1.5 Bezpečnostní politika	21
2 BEZPEČNOSTNÍ PROGNÓZY A PRACOVNÍ POSTUPY FUTUROLOGICKÝCH PŘEDPOVĚDÍ	25
2.1 FUTUROLOGIE A JEJÍ MÍSTO V PROGNOSTICE	25
2.2 VÝZNAM PROGNÓZ A VÝVOJ PROGNOSTIKY.....	26
2.3 METODY PROGNÓZOVÁNÍ.....	29
2.4 METODOLOGICKÉ POSTUPY V BEZPEČNOSTNÍM PLÁNOVÁNÍ.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	35
3 SOUČASNÉ DĚNÍ A BEZPEČNOSTNÍ RIZIKA NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY A EVROPSKÉ UNIE	36
3.1 BEZPEČNOSTNÍ RIZIKA NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY – DOTAZNÍKOVÁ ŠETŘENÍ.....	36
3.1.1 Porovnání výsledků vlastního šetření s průzkumem CVVM	39
3.2 BOJ PROTI ORGANIZOVANÉMU ZLOČINU A MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE PROTI JEHO PROJEVŮM.....	43
3.3 BOJ PROTI TERORISMU A MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE PROTI JEHO PROJEVŮM	50
3.4 BOJ PROTI EXTREMISMU A MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE V TÉTO OBLASTI	55
3.5 BEZPEČNOSTNÍ RIZIKA NEINTENCIONÁLNÍHO PŮVODU A OPATŘENÍ PROTI NIM.....	57
3.6 BEZPEČNOSTNÍ RIZIKA ZALOŽENÁ NA JEDNOTLIVÝCH SKUTEČNOSTECH A MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE V TÉTO OBLASTI.....	59
4 MOŽNÉ ZPŮSOBY VÝVOJE BEZPEČNOSTNÍ SITUACE, MOŽNOSTI VZNIKU BEZPEČNOSTNÍCH RIZIK	63
4.1 REÁLNÝ VÝVOJ BEZPEČNOSTNÍ SITUACE	63
4.2 DALŠÍ PROGNÓZY VÝVOJE A HODNOCENÍ MÍRY RIZIKA	67
ZÁVĚR	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	71
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	75
SEZNAM OBRÁZKŮ	76

SEZNAM GRAFŮ	77
SEZNAM TABULEK.....	78
SEZNAM ROVNIC	79

ÚVOD

Lidská společnost je charakterizována neustálým vývojem ve všech oblastech své existence. Změny, které společenský život provázejí, jsou ovlivňovány nejen celkovými globalizačními a integračními procesy, ale také nežádoucími riziky a hrozbami. Vždy dochází k určitému ohrožení stability a společenských jistot, a proto je důležité umět předvídat. Smyslem předvídání bezpečnostních rizik je především snaha o jejich minimalizaci, případně eliminaci k zajištění bezpečnosti státu a jeho občanů.

Správně vytvořené prognóze musí vždy předcházet důkladná analýza založená na kvalitních vstupních informacích a vhodně zvolená metoda pro posuzování rizik. Zvolená metoda může být závislá nejen na důvěryhodnosti vstupních dat, čase, ale i na finanční stránce a cíli, kterému má sloužit.

Kromě získávání kvalitních vstupních dat je důležité i přesně definovat bezpečnostní pojmy, ze kterých budeme vycházet.

Primárním krokem při posuzování bezpečnostních rizik je samotná jejich identifikace na základě současného dění na území České republiky a Evropské unie.

Uvědomme si, že bezpečnostní rizika neexistují izolovaně, vzájemně se prolínají a ovlivňují. Stejným způsobem platí, že každé protiopatření vůči jednomu riziku v určité zemi, může ovlivnit budoucnost vývoje jiného rizika, a to i v sousední zemi. Nelze tedy řešit problematiku předvídání bezpečnostních rizik samostatně v České republice bez přihlídnutí k vývoji v Evropské unii.

Je zřejmé, že problematika předvídání bezpečnostních rizik je široká, a proto předkládaná práce nemůže obsáhnout vyčerpávajícím způsobem veškeré možnosti vývoje a soustřeďuje se pouze na vývoj některých základních bezpečnostních rizik.

Na základě vnímání bezpečnostních hrozeb obyvateli České republiky byly sestaveny a porovnány grafy, které umožnily zjistit časový posun ve vnímání těchto skutečností a identifikovat důležitá bezpečnostní rizika, na které se práce soustřeďuje.

Vzhledem k tomu, že se ve své práci zabývám vytvořením a popsáním možných způsobů vývoje bezpečnostní situace na základě syntézy získaných poznatků, věřím, že má práce bude přínosem. Součástí úkolu je i zhodnocení možnosti vzniku zamýšlených bezpečnostních rizik.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA BEZPEČNOSTI

1.1 Význam bezpečnosti a definice základních bezpečnostních pojmů

1.1.1 Bezpečnost a její význam, řízení bezpečnosti

Bezpečnost bývá prioritou ve společnostech, jestliže se předpokládá, že by mohlo dojít ve společenském vývoji k projevu kritické situace. Tím se dotýká všech oborů a úrovní lidské společnosti.

Bezpečnost je souhrn činností, kterými společnost zajišťuje bezpečí života svých občanů, majetku, výrobních technologií, životního prostředí a celkově svých výtvarků, a tím zajišťuje svůj další rozvoj.

Je zřejmé, že bezpečnost je komplexní pojem, který může být posuzován z různých hledisek. Pokud se zaměříme na objekt, jehož bezpečnost má být chráněna, lze rozlišovat bezpečnost vnitřní, kdy eliminujeme hrozby, které vznikly uvnitř objektu a můžeme mluvit o bezpečnosti policejní, ekologické, sociální či ekonomické. Bezpečnost vnější vede k eliminaci hrozeb vně objektu, například bezpečnost vojenská.

Často se však prvky vnitřní i vnější bezpečnosti logicky prolínají, protože různé oblasti nelze řešit bez mezinárodní spolupráce či naopak mezinárodní problémy mohou prostupovat ze základů v daném státě do ostatních zemí. Například je nutno spolupracovat v oblastech organizovaného zločinu, extremismu, korupce, ekonomické kriminality.

Dokud nedošlo k provázání státních ekonomik a nevznikly nadnárodní korporace či ekologické možnosti katastrof nenabýly světových rozměrů, týkala se vnější bezpečnost státu především vojenské bezpečnosti. Základní vnější hrozbou byl, zhruba až do konce studené války, vojenský útok na stát armádou jiného státu. Po tomto období se začala uzavírat spojenečtví mírovou diplomacií s jinými státy a přímá vojenská hrozba pro stát ze strany jiného státu byla zmírněna. Opět na této situaci je vidět, jak vnější a vnitřní bezpečnost jsou vzájemně provázány.

Pojem národní bezpečnost se obvykle vztahuje k bezpečnosti státu, k zachování jeho suverenity a územní celistvosti a k celkové kvalitě života občanů v daném státě.

Národní bezpečnost vychází z národních zájmů a jejím základem je bezpečnost vojenská, ekonomická, ekologická, kulturní i politická.

Ekonomická bezpečnost je stav, kdy ekonomika není ohrožena hrozbami, které by snížily její výkonnost a konkurenceschopnost. Ekonomika ovlivňuje schopnost státu uskutečňovat bezpečnostní opatření. Ekonomická bezpečnost je provázána se všemi oblastmi bezpečnosti a základem jejího úspěchu je měnová stabilita, konkurenceschopnost, hospodářský růst, dostatečná surovinová základna, zavádění nových technologií, nízká nezaměstnanost, ale i důkladná ochrana před hospodářskou špionáží, která může být řízena cizím státem, nebo právně dobře podložená ochrana před konkurenční špionáží.

Přímo i nepřímo může environmentální katastrofa ovlivnit bezpečnost státu, ale i většího regionu. S pojmem environmentální bezpečnost se setkáváme od přelomu 80. a 90. let minulého století, kdy změny klimatu ovlivněné skleníkovým efektem zasáhly celý svět. Znečištění vody a vzduchu není problém jednoho státu.

Dlouhodobě ekologickou bezpečnost ovlivňují i havárie, které vznikly činností člověka před několika desetiletími – ať už jde o černobylskou katastrofu nebo úmyslné zapálení ropných vrtů v Kuvajtu iráckou armádou nebo snahu zavraždit kazachstánské pouštní půdy v tomto případě s důsledkem zhroucení ekosystému oblasti procesem dvojího vysoušení. Nyní se bývalé mořské dno Aralu o rozloze poloviny ČR chová jako vulkán, který do ovzduší chrlí až 100 milionů tun prachu a solí ročně. Proudící vzduch vyzvedává aerosoly do atmosféry, rozšiřuje je až do vzdálených oblastí Antarktidy, Norska i Běloruska, kde byly v krvi organismů zjištěny pesticidy právě používané u Aralu, a tím dochází k environmentální katastrofě.[1]

Environmentální bezpečnost se zabývá i výzkumem možných sporů, vzhledem k užívání daného životního prostředí. Konflikt může vzniknout při využívání přírodních zdrojů dvěma státy, například známá „tresčí válka“ v 70. letech mezi Velkou Británií a Islandem. Tento střet zájmů, kdy zisk jedné strany je ztrátou pro stranu druhou, může zhoršit sociální napětí mezi státy a často působí i na státy přímo nezapojené v konfliktu.

Z těchto důvodů je nutné, aby docházelo na základě vzájemné důvěry a otevřenosti záměrů k bezpečnostní spolupráci mezi státy s rozdílnými zájmy nebo mezi státy, kde by mohl nastat konflikt. Velice problematická je bezpečnostní spolupráce mezi nedemokratickými státy, protože svoboda a život jedince v nich bývají podřízeny mocenským zájmům. Spolupráce demokratických států upřednostňuje mírové řešení problémů a bezpečnostní spolupráce se stala středem zájmu všech základních mezinárodních smluv.

„Řízení bezpečnosti je typ řízení rizika, který v sobě zahrnuje princip předběžné opatrnosti, což znamená, že se neomezuje jen na rizika, jejichž míra (pravděpodobnost) výskytu je větší než normativně stanovená hodnota (obvykle 0,05), ale zvažuje i rizika, jejichž pravděpodobnost výskytu je velmi malá až zanedbatelná dle obvyklých měřítek, ale s nimi spojené nepřijatelné dopady jsou katastrofické alespoň pro jeden ze základních chráněných aktiv.“[2, s. 32]

Řízení bezpečnosti se musí opírat o plánování průběhu procesů různých situací a jejich prognózu, aby bylo zajištěno co největší bezpečí podle principu předběžné opatrnosti, který je stanoven Evropskou komisí pro konkrétní případy, kdy z předběžného vědeckého hodnocení se lze důvodně obávat potenciálně nepřijatelných dopadů na zdraví organismů.

Většinou pojem bezpečí označuje stav objektu a pojem bezpečnost označuje opatření k udržení tohoto stavu. Vzhledem k rozmanitosti českého jazyka lze i v Příručním slovníku jazyka českého nalézt možnost využití záměny těchto pojmů. Proto ke správnému porozumění se zjišťuje význam pojmů bezpečí a bezpečnost z kontextu.

1.1.2 Bezpečnostní hrozba a riziko

Pojmy bezpečnostní hrozba a riziko byly donedávna používány intuitivně a často nepřesně. Proto skupina pod vedením RNDr. Petra Zemana dostala úkol vytvořit terminologii pro základní bezpečnostní pojmy, která měla stát na čtyřech základních principech. Pokud bude pojem správně definován, jeho užívání se ustálí, systematicky bude propojen s dalšími pojmy, ať už v oboru nebo v oborech příbuzných. Jestliže bude pojem definován přesně a jednoznačně, tak může být východiskem pro vznik dalších bezpečnostních pojmů.

Pod záštitou Ústavu strategických studií Vojenské akademie v Brně bylo v roce 2002 takto definováno 35 základních bezpečnostních pojmů. Mezi nejdůležitější z nich patří právě bezpečnostní hrozba a riziko.

„Hrozba je primární, mimo nás nezávisle existující, vnější fenomén, který může nebo chce poškodit nějakou konkrétní hodnotu.“[3, s. 58] Hodnotou můžeme rozumět život či zdraví obyvatelstva, majetek hmotný či duševní, měnu, infrastrukturu, hospodářské mechanismy, státní správu, životní prostředí, kulturu, vědu, státní suverenitu, právní řád, utajovaná data, konkrétní objekty, svobodu, atd. Úplnost či neúplnost zajištění hodnoty vede k různé míře její zranitelnosti a je důležité přijmout taková opatření, která by úspěšně snížila zranitelnost hodnoty.

„Závažnost hrozby je úměrná povaze hodnoty a toho, jak si danou hodnotu ceníme. Hrozba může být jevem přírodním, definovaným fyzikálně – takovou hrozbu nazýváme hrozbou neintencionální. Realizace neintencionální hrozby je stochastické povahy. Zcela jiného původu je hrozba působená či zamýšlená činitelem nadaným vůlí, úmyslem (hrozba intencionální) – zamýšlí ji, připravuje, spouští či realizuje lidský jedinec nebo kolektivní aktér.“[3, s. 58]

V pojišťovnictví a v řízení krizových situací se pracuje především s neintencionálními hrozbami, mezi které patří například povodně, zemětřesení, sucho, vichřice, dopady meteoritů, které mají přírodní náhodnou povahu. Naproti tomu mezi intencionální antropogenní hrozby patří například teroristické akce, extremismus, kyberútok, etnické nepokoje.

Kromě těchto jmenovaných bezpečnostních hrozeb patří mezi hlavní současné hrozby i hrozby sociální (kriminalita, nevyrovnaná demografie, například ovlivněná stárnutím populace nebo naopak přelidněním oblasti a s ní spojená migrace populací).[4]

Ekonomiky a energetiky se týkají krize finanční a odbytové. Surovinová a energetická nedostatečnost mohou ovlivnit infrastrukturu energetiky i tzv. blackouty. Tyto podněty vytváří ekonomickou a energetickou hrozbu pro současnou bezpečnostní situaci.[4]

Nesmíme podceňovat ani hrozby zdravotní (epidemie, pandemie, civilizační choroby, epizootie) ani hrozby environmentální, týkající se dlouhodobého poškozování životního prostředí narušováním ozónové vrstvy a znečišťováním hydrosféry a atmosféry, případně

týkající se různých technologických katastrof, které mohou vzniknout např. haváriemi tankerů, nebo jaderných zařízení.

Šíření zbraní hromadného ničení, případně konvenčních zbraní a válečné konflikty patří mezi základní vojenské hrozby. I když nevojenské hrozby mohou také dát podnět vojenským konfliktům.[4]

Právě ve vojenském prostředí se kromě pojmu hrozba často setkáváme s používaným termínem ohrožení, který odpovídá v angličtině používanému slovu *threat*. Termín „ohrožení“ lze podle tohoto výkladu pokládat za synonymum pojmu hrozba stejně jako v praxi další užívané slovní spojení mimořádná událost.

Reakce na hrozbu je proces, který není možný bez analýzy rizik. Riziko je odvoditelné z konkrétní hrozby. Riziko lze vyjádřit procentuálně, případně pomocí pravděpodobnosti vzniku hrozby, tzn. numericky od nuly do jedné. Někdy nelze riziko vyjádřit kvantitativně, ale vyjadřujeme ho popisem semikvantitativním podle dopadu události (maličkost ... obrovský problém).

V ekonomických oborech se pojem rizika objevuje běžně. Lze jím vyčíslit náklady i pravděpodobnost nepříznivé situace, která je odlišná od našeho přání. Při možnosti rizika je nutné vždy uvažovat o nákladech. Riziko je spojeno s rozhodováním a je reakcí na stav naší větší či menší připravenosti.

Zranitelnost lze snížit nebo ji dokonce eliminovat bezpečnostními protiopatřeními, která posuzujeme také nejčastěji z hlediska nákladů. Analýza rizik je dobře měřitelná v technických a ekonomických oborech a v oborech, které se zabývají ochranou a bezpečností elektronických komunikací a počítačových systémů. V těchto oborech se využívají rovnice rizika.

Pro neintencionální hrozby je používaná rovnice (1), která vyjadřuje přímou úměrností, že čím nižší je hrozba, zranitelnost a hodnota, tím je riziko nižší a velikost protiopatření nemusí být zásadní. Při tomto přijatelném riziku jsou následky malé.[4]

$$RIZIKO = \frac{HROZBA \times ZRANITELNOST \times HODNOTA}{PROTIOPATŘENÍ} \quad (1)$$

U škod, kde nemusí být hned jisté, zda škodu způsobil člověk nebo k ní došlo bez lidského přičinění a u intencionálních hrozeb, jsou protipatření přijímána tak, jako by v dané situaci byli zapojeni úmyslní aktéři a (a - zkratka aktérů ve vzorci pro výpočet rizika). Většinou je skutečná škoda rozsáhlá a došlo k poškození chráněných hodnot s velkým důsledkem. Jedná se například o průmyslové havárie, rozsáhlé požáry, ztráty dat nebo úniky nebezpečných látek.

U intencionálních hrozeb je pro výpočet rizika používána tato rovnice (2):

$$RIZIKO = \frac{KAPABILITA\ a \times MOTIVOVANOST\ a \times ZRANITELNOST \times HODNOTA}{PROTIOPATŘENÍ} \quad (2)$$

„Potenciálem hrozby“ označujeme součin schopnost (kapabilita) aktéra krát motivovanost. I v této rovnici platí přímá úměrnost. Čím je vyšší kapabilita a motivovanost, závažnější je zranitelnost a vyšší je hodnota, tím je riziko vyšší. Provedeme-li důkladnější protipatření, snížíme tím riziko.

„Kromě motivovanosti a schopnosti je užitečné při analytickém hodnocení intencionální hrozby zvažovat další aspekty, byť pro samotnou rovnici nejsou nezbytné: Racionální aktér hrozeb (*threat actor*) usiluje o maximalizaci své moci. Má určité záměry, konečné cíle (*objectives*, též *ends*), kterých dosahuje tak, že útočí na konkrétní cíle (terče) (*targets*) vhodnými prostředky (*means*).“ [3, s. 64]

Tím vzniká posloupnost pojmů aktér, hrozba, prostředek, terč, konečný cíl. Jde o to, aby riziko plynoucí z hrozby bylo vyhodnoceno správně (poměřeno) a pak provedena příslušná opatření k minimalizaci či eliminaci případných následků.

1.1.3 Krize, krizová situace

Jedním z nejvíce nepřesně používaných pojmů je slovo krize, které je používáno dokonce i metaforicky. Může znamenat bod změny, zvratu nebo oslabení ve fungování určitého systému společenského, osobního, medicínského. Dokonce je používáno i jako třetí fáze výstavby dramatu v literární tvorbě.

Z hlediska bezpečnostního významu je krize vnímána jako ohrožení cílů objektů, jichž se týká. Tyto události mohou mít za následek nové uspořádání objektů, a tím změnu jejich budoucnosti.

V době krize má potřebné informace většinou jen část lidí, kteří se podílejí na jejím řešení, a na ně je vyvíjen časový tlak k uskutečnění východiska z krize. Díky pouze částečné informovanosti dochází ke zvyšování chaosu, napětí a změnám ve vztazích mezi lidmi. Je omezena možnost kontroly nad událostmi a jejich důsledky.

Z tohoto výčtu krizových jevů je vidět, že krize je závažná situace, při které dochází k více či méně závažnému narušení fungování systému, vyžaduje adekvátní rozhodnutí k včasnému řešení situace, aby došlo k co nejmenším následkům.

Díky globalizaci může mít krize v jednom státě až nadnárodní charakter, přestože vznikla v původně malém regionu. Proto je nutno se na probíhající krizi dívat z několika úrovní. Globální krize mohou být propojeny s destabilizací politiky, ekonomiky, případně se změnami v oblasti finanční či sociální.

„Disproporcionalita mezinárodního ekonomického vývoje, nestabilita světových trhů a burz, narušení dodávek strategických surovin, zdrojů energie či zboží a zneužívání vzájemných závislostí k politickým účelům vytváří ohniska ekonomických krizí, jejich důsledkem je pak celkové znejistění sociální a politické stability státu. Vzhledem ke složitosti a významu ekonomických hrozeb vzrůstá potřeba sledovat výsledky výzkumů tzv. IPE (International Political Economy), které umožňují efektivně vyhodnocovat vazby mezi vývojem mezinárodních ekonomických a bezpečnostních vztahů.“ [3, s. 69]

Řídící složky na základě výzkumů vytvořily pro možnost kvalitního řešení krize normy a návrhy k odstranění příčin, které vyvolaly krizovou situaci. Základem je vybrat takové řešení, které by vedlo ke zlepšení situace a bylo nekonfliktní. Zvládnutí krize znamená obnovení jistoty objektu a řešení situace pomocí právně relevantních prostředků.

Na krizovou situaci lze na základě §2, písm. b), zákona 240/2000Sb., o krizovém řízení a změně některých zákonů pohlížet jako na mimořádnou událost, při níž jsou bezprostředně ohroženy demokratické základy státu, svrchovanost a územní celistvost státu, chod hospodářství a celkově je narušena infrastruktura státu, a proto je vyhlášen vládou nouzový stav nebo parlamentem stav ohrožení státu případně válečný stav.

V případě živelné pohromy, ekologické nebo jiné nehody či nebezpečí, které ohrožuje život, zdraví, majetek, prostředí nebo veřejný pořádek a nedosahuje velkého rozsahu a přitom ohrožení nelze odvrátit běžnou činností správních úřadů a složek integrovaného záchranného systému, vyhláší hejtmán nebo primátor stav nebezpečí.

Stav nebezpečí podle § 3 zákona 240/2000 Sb. lze vyhlásit na dobu nejvýše 30 dnů, s možností prodloužení trvání pouze se souhlasem vlády. Vyhlášení stavu nebezpečí musí obsahovat rozsah krizových opatření včetně termínu účinnosti. Rozhodnutí o počátku, trvání a zrušení stavu nebezpečí je zveřejněno na úředních deskách krajského úřadu a příslušných obecních úřadů. Stávka na ochranu práv a sociálních zájmů není důvodem k vyhlášení stavu nebezpečí.

Jestliže nelze odvrátit vzniklou krizovou situaci vyhlášením stavu nebezpečí, vyhláší vláda na základě návrhu hejtmána případně z vlastního podnětu nouzový stav. Tímto opatřením lze krizovou situaci řešit, pokud příčiny jsou nevojenského charakteru.

Podle § 5 zákona 240/2000 Sb. lze v období nouzového stavu případně za stavu ohrožení státu na dobu nezbytně nutnou omezit některá práva občanů. Mezi tímto omezená základní práva patří například právo na nedotknutelnost osoby a obydlí při evakuaci osob, právo na svobodu pohybu, shromažďování a stávku v ohroženém území. Může zároveň dojít k omezení podnikatelské činnosti, která by narušovala krizová opatření. Může být omezeno vlastnické a užívací právo z důvodu ochrany života, zdraví, majetku nebo životního prostředí, ale za toto omezení by měla být poskytnuta přiměřená náhrada.

§ 6 zákona 240/2000 Sb. umožňuje po dobu trvání nouzového stavu na nezbytně nutnou dobu nařídit evakuaci osob a majetku na vymezeném území a zároveň zakázat vstup do této oblasti. Také je možné uložit pracovní povinnost například k provádění stavebních a terénních prací přispívajících k řešení krizové situace. Vláda může nařídit nasazení vojáků a jednotek požární ochrany k provádění krizových opatření, také může nařídit přednostní zásobování určitých objektů i další opatření k ochraně občanů jako například zvýšenou ostrahu státních hranic nebo důležitých zbrojních a průmyslových objektů.

Při vyhlášení nouzového stavu nebo stavu nebezpečí jsou zajišťována krizová opatření v obci starostou obce, případně zmocněncem, kterého jmenuje hejtmán s povinností informovat o jmenovací skutečnosti nejen obec, ale i ministra vnitra, který může

hejtmanovo rozhodnutí zrušit. Podle § 22 zákona 240/2000 Sb. jsou náklady na provedení krizových opatření v obci hrazeny z finančního rozpočtu obce.

Válečný stav nebo stav ohrožení státu, který vyhláší parlament, znamená faktické vedení války nebo její formální vypovězení. Vyhlášením válečného stavu vede k řadě opatření, kterými se mění vnitřní fungování společnosti v zásadních oblastech. Může dojít k mobilizaci v rámci zajišťování obrany státu a přerušení diplomatických kontaktů vypovězením mezinárodních smluv a omezení základních práv a svobod občanů.

Krizová situace prověřuje stabilitu systému a prověřuje nároky na vedení a rozhodování. Nelze realizovat krizová opatření bez funkčních zákonných předpisů, které směřují ke zlepšení až odstranění krizové situace. Krizová situace se může vyskytnout i v systému, který stojí na pevných základech, ale tento systém je obvykle schopen situaci bez větších následků překonat.

Čas pro řešení krizové situace je subjektivní veličina. Pro jeden typ krize může být časový úsek krátký, a proti tomu pro jiný typ je tento čas dostatečný. Obecně platí, že čím dříve je učiněno správné rozhodnutí, tím menší škody jsou napáchány.

Krizovou situaci doprovází nejen ohrožení hodnot a časová tíseň pro řešení situace, ale také moment překvapení. Moment překvapení vychází z nedokonalosti zabezpečení objektu v určité oblasti, pokud bylo nedostatečným způsobem posouzeno riziko, a tím nedošlo k adekvátní přípravě na možnost krizové situace.

Některé teorie pracují s krizovou situací jako s pozitivním spouštěčem, který vede ke změně životní situace jako součásti života člověka a zahrnuje v sobě rozvoj jeho identity a kompetencí. Vhodným řešením krizové situace dochází ke zlepšování reakcí na situaci obdobnou a s jejím výsledkem je nutné evaluačně pracovat.

1.1.4 Krizové řízení

Každá struktura má připraveny základní strategie, postupy a opatření, kterými reaguje na vznik krizové situace. Krizové řízení je relativně novou bezpečnostní disciplínou, která spočívá v organizaci a koncepčnosti řízení možné krizové situace.

Při realizaci krizového řízení jde o to udržet funkčnost systému veřejné správy, zajistit dostupnost životně důležitých prostředků a služeb v souvislosti se zachováním zdraví obyvatel. Záchrannými a obnovovacími pracemi je zajištěno uchování soukromého i veřejného majetku. Zároveň dochází k celkové humanitární pomoci postižené oblasti.

Během krizových situací je kladen důraz na akceschopnost řídicích a výkonných složek státu. Nejvyšším orgánem krizového řízení je vláda, která při snaze řešit krizovou situaci projednává například s Českou národní bankou opatření týkající se působnosti této banky. K dalším orgánům krizového řízení patří ministerstva a ústřední správní úřady.

Ministerstvo vnitra koordinuje a sjednocuje postupy ministerstev, úřadů, i osob a provádí kontrolu krizových plánů zpracovaných ostatními ministerstvy. Zároveň odpovídá za řešení krizových situací spojených zejména s vnitřní bezpečností a pořádkem a důsledně kontroluje postupy Policie ČR. Ministerstvo vnitra taktéž řeší rozpory, které mohou nastat v průběhu krizového řízení.

Úkolem ministerstva zdravotnictví je například vyhlášení opatření proti šíření přenosných nemocí a zajištění mezinárodní spolupráce v oblasti ochrany zdraví.

Následnými orgány krizového řízení jsou krajské orgány a orgány s územní působností. Nezastupitelnou úlohu má v krizovém řízení i hasičský záchranný sbor, policie ČR a orgány obce.

Jedním z úkolů hasičského záchranného sboru je shromažďování údajů o kapacitách zdravotních, ubytovacích a stravovacích zařízeních nebo o množství složení a umístění nebezpečných látek, nebo o množství vody ve vodních nádržích nebo o stavbách určených k ochraně obyvatel při krizových situacích.

Hasičský záchranný sbor kraje zabezpečuje varování během stavu nebezpečí a organizuje zjišťování a označování nebezpečných lokalit, případně provádí dekontaminace těchto oblastí a další ochranná opatření.

Policie České republiky je oprávněná k řešení krizové situace spojené s vnitřní bezpečností a veřejným pořádkem vyžadovat od hasičského záchranného sboru údaje, které tento orgán shromažďuje.

Orgány krizového řízení při plánování a následném řešení krizových situací využívají informační systémy krizového řízení. Tyto systémy musí splňovat standardy platné pro přenos informací ve veřejné správě a být technicky a programově přizpůsobeny k přenosu informací v obtížných podmínkách.

Zákon 412/2005 Sb. o Ochráně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti v § 27 popisuje, jakým způsobem musí být označovány krizové plány a ostatní listiny a média používaná v krizovém řízení.

Tyto materiály, které obsahují zvláštní skutečnosti, jsou označovány zkratkou „ZS“. Pracovníci oprávnění se seznamovat se zvláštními skutečnostmi jsou pověřeni vedoucím zaměstnancem orgánu krizového řízení a jsou povinni zachovávat mlčenlivost. O rozsahu mlčenlivosti rozhoduje vedoucí zaměstnanec orgánu krizového řízení.

Krizové řízení můžeme rozdělit na fázi vzniku krizových plánů v působnosti jednotlivých orgánů krizového řízení a na fázi zajišťování krizových opatření na základě těchto plánů. Odborníci pro krizové řízení koordinují jednotlivá krizová opatření a proškolením dalších osob se stávají tato opatření zárukou nejpříznivějšího řešení případné krizové situace.

Tímto můžeme shrnout důležitost krizového řízení, jehož prvotním krokem je analýza a vyhodnocení bezpečnostních rizik, následuje plánování opatření a přenos informací o postupech k jednotlivým organizačním složkám tak, aby došlo k eliminaci krizových situací nebo ke zmírnění následků těchto skutečností.

1.1.5 Bezpečnostní politika

Jedním ze základních pojmů bezpečnostní terminologie je bezpečnostní politika, protože shrnuje veškerá opatření důležitá pro prevenci a eliminaci rizik, která by mohla nastat z potenciálních hrozeb.

Měla by být nejlépe propracovanou strategií, která dokonale spojí obranu státu se zahraniční i vnitřní politikou tak, aby byla zajištěna bezpečnost občanů i státu, a to na všech úrovních. Proto se můžeme na bezpečnostní politiku dívat nejen jako na množinu spojující politiku zahraniční, vnitřní a obrannou, ale také jako na součást politiky hospodářské. Nedílnou součástí bezpečnostní politiky musí být i citlivý přenos informací o bezpečnosti státu občanům.

Základním východiskem bezpečnostní politiky jsou národní zájmy jako zachování suverenity, územní celistvosti a politického systému státu, ochrana národa a strategických zájmů státu (např. členství v mezinárodním společenství) a prosazování dalších národních zájmů.

Součástí bezpečnostní politiky je analýza, hodnocení závažnosti, stanovení důležitosti a akutnosti řešení a následné řešení bezpečnostních hrozeb a rizik.

V současné době nestojí bezpečnostní politika na vojenských základech, ale je součástí života státníků a politiků a je prováděna v rámci nadnárodních celků i mezinárodními organizacemi.

Ovšem i přes solidaritu mezi státy, vzájemnou kooperaci a postupnou mezinárodní závislost, je současný systém mezinárodní spolupráce založen na autonomním prosazování zájmů daného státu. Jestliže v systému neexistuje autoritativní stát, který by zabránil nebo potrestal členský stát za narušení bezpečnosti prvků v daném systému, je zajištění bezpečnosti pouze otázkou odpovědnosti členských států.

Obecně platí, že čím má stát více finančních prostředků, ale i nefinančních zdrojů jako např. surovin, energií a technologií, případně dostatečnou průmyslovou kapacitu, efektivní státní správu a vládu, dostatečnou kapacitu ozbrojených sil, kvalitní diplomacii a další zdroje, tím ambicióznější může být zaměření jeho bezpečnostní politiky a bezpečnostní záměry jsou státem jednodušeji prosazovány.

Proto státy mohou svou bezpečnostní politiku zaměřit dvěma směry. Buď si budují úzké vztahy s ostatními státy, protože tak mohou změnit potencionálního oponenta ve spojení nebo dokonce dochází v rámci aliance, především u středních a menších států, ke sdílení bezpečnostních a obranných kapacit. Druhou možností je prosazovat své zájmy posilováním mocenského potenciálu s využíváním dostupných zdrojů státu.

Zároveň existuje řada společenských, politických, právních a jiných limitů, které zužují možnosti státu prosazovat své zájmy. Například právní omezení vyplývají nejen ze zákonů státu, ale i z mezinárodních dohod a závazků, které stát přijal. Zejména v Evropské unii dochází k postupnému předávání kompetencí státu v oblasti bezpečnosti na nadnárodní úroveň.

Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie vychází z Maastrichtské smlouvy přijaté 7. února 1992 (Smlouva o Evropské unii). Cílem Evropské bezpečnostní politiky je vytvoření takového zázemí, které je schopné rychle a spolehlivě reagovat na krizové situace především v Evropě, ale i jinde, zejména se zaměřením na humanitární a záchranné akce nebo na operace k udržení míru v daných oblastech.

Na zasedání Evropské rady v roce 1999 byl v Helsinkách stanoven konkrétní cíl pro zapojení Evropské unie na podporu transatlantických vztahů v rámci Evropské bezpečnostní a obranné politiky.

Česká republika musí také akceptovat závazné zásady Charty OSN, aktivně se účastnit i systému kolektivní obrany, který je reprezentován NATO a to vše omezuje výběr možností bezpečnostní politiky země.

Vrcholným dokumentem bezpečnostní politiky ČR je Bezpečnostní strategie České republiky. Tento dokument je od roku 1999 schvalován vládou. Byl aktualizován v letech 2001, 2003, 2011, a přestože je právně nezávazným dokumentem, je respektován, vzhledem k tomu, že představuje souhrn základních zájmů, ambic, hodnot i přístupů České republiky k zajištění bezpečnosti státu.

Tento nejvýznamnější dokument pro bezpečnostní politiku byl zpracován Odborem bezpečnostní politiky Ministerstva zahraničních věcí České republiky. K jeho znění se vyjadřují různé resorty – od prezidentské kanceláře, parlamentních výborů až k široké bezpečnostní komunitě – v zájmu dosažení co nejobjektivnějšího a nejširšího pohledu na otázky národní bezpečnosti a zároveň k zajištění široké politické akceptovatelnosti a tím trvalejší platnosti dokumentu.

Aktualizace Bezpečnostní strategie z roku 2011 neměla za úkol změnit orientaci české bezpečnostní politiky, ale zefektivnit, zprůhlednit a zlevnit provádění bezpečnostních opatření.

Bezpečnostní politika má stále stejný cíl, a to vycházet z národních zájmů s ohledem na současnou globalizaci a neoddělitelnost bezpečnosti České republiky od bezpečnosti ostatních demokratických států. Přesto v tomto bezpečnostním dokumentu jsou zaznamenány nové informace a přístupy. Došlo k opuštění dělení bezpečnosti na vnitřní a vnější, k dělení politiky na zahraniční, obrannou, hospodářskou atd., protože bezpečnostní

hrozby mají komplexní charakter, a tedy vyžadují spolupráci a kombinovatelnost reakcí více resortů.

Novým přístupem je také to, že objektem bezpečnostní politiky je především občan, který jestliže je dostatečně chráněn po stránce života, zdraví a majetku, pak je správně chráněn i stát. Občan bude takový stát podporovat a aktivně spolupracovat na minimalizování bezpečnostních hrozeb.

Mění se také přístup k některým bezpečnostním hrozbám. Dříve byly migrační vlny posuzovány z hlediska možnosti vzrůstu násilnických akcí. V tomto dokumentu se na ně pohlíží jako nedílnou součást ekonomických a demografických změn, které jsou spíše výzvou k řešení nikoliv nutnou hrozbou.

Trendem současné doby je rozšířit bezpečnost na více oblastí, a nespojovat ji jen s vojenskou obranou území státu. Bezpečnostní politika se nutně rozšířila i na kybernetickou ochranu, na zajištění potravinové bezpečnosti, na předcházení mezinárodních arbitrází proti České republice. Jejím prostřednictvím jsou podporovány i občanská sdružení a nevládní organizace, které se zabývají bezpečností občanů a potažmo státu.

2 BEZPEČNOSTNÍ PROGNÓZY A PRACOVNÍ POSTUPY FUTUROLOGICKÝCH PŘEDPOVĚDÍ

2.1 Futurologie a její místo v prognostice

Pojem futurologie a její základy jako vědy o budoucnosti poprvé definoval Ossip Karl Flechtheim v roce 1943 v článcích *Futurology – A New Science?* a *Futurology – A Science of Probability* v amerických časopisech *Forum* a *Midwest Journal*. Tento pojem vznikl spojením latinského slova *futurum* (budoucnost) a řeckého slova *logos* (věda).

Futurologie zkoumá budoucí trendy světového vývoje, ale i možná nebezpečí, ať už ekonomická, ekologická nebo demografická, kterým je možné rozumnou hospodářskou politikou čelit. Globální prognózy jsou zpracovávány jednak týmy vědců v jednotlivých zemích, jednak mezinárodními organizacemi (OSN, OECD).

Důležitou roli na poli futurologie měl od roku 1968 tzv. Římský klub, jehož členy byli a jsou významné osobnosti akademické sféry, průmyslu, diplomacie a společnosti jako takové, například Bill Gates, Tony Blair, Bill Clinton, Michail Gorbačov, španělský král Juan Carlos I., nizozemská královna Beatrix. Čestným členem klubu byl i Václav Havel. Podle oficiálních stránek Římského klubu spočívá jeho činnost v nalezení zásadních globálních problémů a ve snaze o vytvoření alternativních scénářů pro co nejefektivnější a nejhumánnější řešení.

Bezpečnostní futurologie se zabývá možným vývojem bezpečnostní situace v různých oborech. Zabývá se i budoucností vývoje bezpečnosti v odlišných zeměpisných regionech i v různých sociálních skupinách.

Konkrétní prognózy a koncepce futurologických předpovědí vycházejí ze znalostí práva, kriminalistiky, politologie, speciálních technologií bezpečnosti, psychologie, ergonomie, modelování krizových situací i z matematiky a fyziky.

Vzhledem k tomu, že se futurologie zabývá prognózami globálních procesů, musí být jednou z disciplín prognostiky. Prognostika je věda, která se snaží vytvářet racionální postupy při tvorbě představ o budoucnosti a svými poznatky pomáhá uplatňování těchto představ v praxi.

O formování prognostiky jako vědy se především zasloužil Erich Jantsche. Jantsche prováděl počátkem 60. let minulého století první systematický sběr údajů o prognostických metodách a na jeho základě v roce 1966 vytvořil praktický přehled metodologie prognostiky, který je platný s určitými aktualizacemi a doplňky dodnes.

Tato metodologie je užívána nejen při prognostice na úrovni globální, ale uplatňuje se i při zkoumání makroekonomických prvků vývoje jako je zahraniční obchod, zaměstnanost, míra inflace, spotřeba, platební bilance nebo HDP, sloužících k vytváření makroekonomických prognóz, o které se opírá především vládní hospodářská politika.

Třetím typem prognóz z hlediska obsahu jsou prognózy na úrovni podniků, které jsou důležité pro dlouhodobou strategii rozhodování firem o investicích a inovaci za účelem zvýšení konkurenceschopnosti firmy. Tyto mikroekonomické a regionální prognózy se zpracovávají pro menší celky než je stát.

2.2 Význam prognóz a vývoj prognostiky

Prognózy patří k vědecky zdůvodněným tvrzením o zatím neznámých, ale relativně možných, případně skutečných faktech. Pomocí logické úvahy lze prognózu systematicky odvodit ze známých údajů na základě počátečních podmínek procesu, který má být vědecky odvozen. Základem současných prognóz musí být kvalifikovaná analýza a následná syntéza, na jejichž základě je prognóza ohodnocena mírou spolehlivosti.

Již zpočátku svého vývoje se snažil lidský rod předvídat výsledek své činnosti na základě zkušeností spojených s poznáváním obecných přírodních a později i výrobních zákonů. Za zmínku určitě stojí objevy přírodovědců Mikoláše Koperníka nebo Isaaca Newtona, jejichž vědecké předpovědi předběhly svou dobu. Naopak z neznalostí složitého společenského vývoje vznikly utopické teorie Francise Bacona nebo Charlese Fouriera. Teprve v 19. a 20. století spolu s rozvojem výroby dochází k rozvoji metodologie vědecké prognostiky.

Již v roce 1965 byla iniciována Americkou akademií umění a věd „Komise pro rok 2000“, aby předpověděla vývoj v oblasti futurismu. Komise úplně nevěřila, že může předvídat celkově budoucnost, ale domnívala se, že je schopna identifikovat strukturální změny ve společnosti s dlouhodobým dopadem. Jejimi zakládajícími členy byli například

prognostik Herman Kahn a sociolog Daniel Bell. V roce 1967 publikovali některé ze svých závěrů o rozvoji informačních technologií, elektroniky, kybernetiky, které spolu s automatizací budou mít vliv na snížení počtu lidí nutných k fungování výrobních procesů a následkem snížené seberealizace dojde ke zvýšení kriminality a násilí.

Američtí vědci stejně jako Daniel Bell předpokládali, že USA bude postindustriální společností, že dojde k nerovnoměrnému rozdělení zaměstnanosti a jen polovina lidí bude zaměstnána celoročně. Předpokládali, že na celém světě vznikne znatelný rozdíl v příjmech jednotlivých skupin obyvatelstva a ten povede k morální degradaci společnosti.

Významným futurologem šedesátých let minulého století byl politolog a právník Ossip Kurt Flechtheim, který zastával názor, že vývoj se nepohybuje lineárně, ale horizontálně jako celá pole a nevzniká znovu od samého počátku. Byl také zastáncem teorie konvergence, kterou v 50. letech minulého století propagoval Sorokin, Tinbergen a Galbraith. Podle této teorie se na základě stejných podmínek kapitalismus a socialismus vzájemně natolik ovlivní, až vznikne hybridní společnost s nejlepšími rysy obou systémů. Tato teorie se do určité míry přiblížila skutečnosti v Číně a v některých zemích bývalého SSSR.[6]

Vytvoření prognózy se vždy opírá o informace, které máme v dané realitě již k dispozici. Zároveň obsahuje podmínky, za kterých se má uskutečnit a vyjadřuje i možné alternativy, které by mohly nastat.

Předpověď sahá jen do relativně časově ohraničené budoucnosti a po tomto období znovu musíme začít sbírat podklady pro následné poznávání reality měřením, dalším pozorováním a jeho vyhodnocováním. Vznikají nové hypotézy a hodnota z nich odvozených prognóz je tím vyšší, čím je hypotéza lépe vědecky podložena a lépe objasňuje fakta. Hypotéza je výpověď, jejíž platnost se předpokládá a je formulována tak, aby ji bylo možno potvrdit nebo vyvrátit.

Každá prognóza se vztahuje vždy k určitému časovému horizontu.

Krátkodobá prognóza se používá tam, kde je třeba stanovit neodkladná okamžitá, ale hlavně efektivní opatření k zajištění chtěné situace. Tato prognóza bývá soustředěna na vývoj v průběhu jednoho roku.

Na období tří až pěti let se zpracovává střednědobá prognóza, která by měla zajistit zavedení systému, který by fungoval delší časový úsek a byl zároveň komplexnější, než jak

je tomu u krátkodobé prognózy. Na základě střednědobé prognózy se pak zpracovává plánovací dokument pro celkový chod objektu zájmu.

S výhledem pěti až deseti let je zpracovávána dlouhodobá prognóza, u které je nejvíce zřejmé propojení vědy s praxí. Je do ní třeba zahrnout i situace, jak reagovat na možné události, pokud by se staly, či jak by bylo možné blížíící se událost oddálit a následně správně zpracovat.

Kromě času je důležitým faktorem při zpracovávání prognózy velikost prostoru pro realizaci prognózy. Je důležité, jestli v průběhu času nemůže dojít ke změně velikosti objektu. V současné době při plánování střednědobé prognózy je nutné uvažovat o tom, pro jakou oblast lidské činnosti tato prognóza vzniká. Pokud je vytvářena např. pro firmu, která chce expandovat ještě do jiného regionu, může tato nová součást firmy mít jiné podmínky vývoje než firma původní, protože leží třeba v prostředí s vysokou nezaměstnaností nebo má vzdálenější přístup ke zdrojům potřebným k výrobě, a potom je tímto ovlivněn celkový vývoj firmy.

Prognózování je určitě úspěšnější a přesnější, pokud by k takovýmto změnám nedocházelo, protože prognóza je závislá na informacích, které jsou v dané chvíli k dispozici. Čím užší je objekt prognózy, tím lze úspěšněji výhled provést.

Prognóza v oblasti společenského života může ovlivnit i jednání lidí a dovést je ke změně reality. Jednání určité skupiny se může zaměřit na realizaci pro ně výhodné prognózy, nebo naopak může jejich jednání při zjištění nevýhodnosti prognózy zcela znemožnit objektivně předpokládaný vývoj situace. Je zřejmé, že společenské prognózy mají i pragmatickou funkci.

Bezpečnostní prognózy patří mezi prognózy společenské a mají navíc kromě funkce pragmatické ještě funkci normativní. Pro odvození základních strategických možností v jednání hledáme optimální alternativu, která je pak základem pro dlouhodobější plánování. Dlouhodobými prognózami v oblasti bezpečnosti se především zabývají státní instituce NATO, INTERPOL, EUROPOL, BIS, Policejní prezidium a příslušná ministerstva.

Krátkodobými nebo střednědobými prognózami se zabývají i soukromé firmy. Svým prostřednictvím poskytují objednatelům nejen poradenskou službu ve vyhodnocování rizik

ohledně kyberterorismu, pirátství a dalších hrozeb, ale i s použitím např. map lokalit krizových jevů prognosticky předpoví předpokládaný vývoj objektu.

Například firma red24, která byla založena roku 1999 pro pomoc firmám s krizovým managementem, rozšířila svou poradenskou činnost o vytváření prognóz a celkově se rozrostla natolik, že od roku 2007 má konzultanty po celém světě.

2.3 Metody prognózování

V prognostické praxi se setkáváme s kombinací exaktních postupů, ve kterých se uplatňují expertní, ale i formalizované přístupy, a heuristických postupů, které umožňují intuitivní objevování nových dosud neuvažovaných skutečností. Prognostika má k dispozici celou řadu modelů, podle nichž lze řešit i velmi složité úlohy. Toto množství metod je ještě znásobeno praxí a intuicí prognostika.

Mezi základní metody, které se v prognostice používají, patří [7,8] :

1) Metody extrapolace trendů, které vychází z předpokladu, že vývoj v budoucnosti bude analogický s vývojem v minulosti. Tato metoda se realizuje jako výpočetní algoritmus různých regresních čar vypočítaných z dat nezávisle proměnných mimo dosavadní soubor údajů o daném jevu.

Do této skupiny metod patří statistické metody, například regresní a korelační analýza, metody zpracování časových řad. Výpočet a znázornění může mít podobu přímky, exponenciály, logaritmické křivky, hyperboly a lze jej korigovat vypuštěním časově nejstarších dat ze souboru a doplněním nejaktuálnějších dat. Na základě výpočtu, ověření a zpřesnění trendu je vytvořeno rozhodnutí o dalším vývoji. Při nedostatku údajů nebo času na vypracování exaktní prognózy se uplatňuje i intuitivní odhad trendů.

2) Expertní metoda je používána v situacích, kdy pro posouzení problémů je vyžadován nadhled odborníka. Pokud při této metodě využijeme spolupráce více odborníků, je většinou metoda kombinována s metodami týmové práce (brainstorming, delfská metoda, anketa). Expert (experti) vyhodnotí problém a teprve následně dojde závěrečnému vyhodnocení.

3) Brainstorming je založen na skutečnosti, že skupina odborníků za určitých okolností může vyprodukovat více nápadů než jednotlivec ve stejném čase a vzhledem k tomu, že vznikne více návrhů, je pravděpodobnější získání nejlepšího řešení.

Důležitou součástí brainstormingu je pravidlo úplné rovnosti účastníků tvůrčí porady a pravidlo zákazu kritiky. Teprve na základě zapsaného záznamu diskuze lze náměty podrobit následné analýze a vybrat nejvýznamnější pro další zpracování.

4) Delfská metoda se uskutečňuje prostřednictvím promyšleného systému otázek, které jsou kladeny skupině expertů formou dotazníku nebo přímým rozhovorem organizátora metody s jednotlivými účastníky. Rozdílně od brainstormingu expert není v kontaktu s ostatními účastníky.

Zjištěné názory účastníků jsou v druhém kole oznámeny všem účastníkům, aby zpřesnili nebo přehodnotili svá původní stanoviska. Zpětnovazební kola vedou ke zvyšování kvality prognózy, ale jejich počet by neměl překročit číslo 3. Nevýhodou této metody je možnost uznávání dominantního postoje nejsilnějšího experta.

Tato metoda patří do skupiny intuitivních prognostických metod, které se opírají o subjektivní názory jednotlivců nebo skupin a jsou založené na využití znalostí a zkušeností expertů v dané oblasti a na jejich schopnosti předvídat vývoj s jeho důsledky.

5) Metoda scénářů spočívá v logickém spojení informací obsažených v různých prognózách, které byly získány různými metodami. Cílem této metody je uspořádat události v čase při zachování jejich logické návaznosti a přitom určit kritické okamžiky, kdy bude nutné učinit zásadní rozhodnutí.

Scénář je vybrán z neodporujících si kombinací a k němu jsou sestaveny další varianty. Vliv na scénář mohou mít různé sociální, politické, ekonomické a další faktory a podle nich lze upravit nejpravděpodobnější scénář.

6) Heuristické metody využívají schopnost člověka k tvůrčímu myšlení, které je založeno na využití znalostí a zkušeností. Po vytvoření varianty dojde ke zlepšování řešení s využitím dalších metod jako brainstorming, delfská metoda, porovnávání.

K heuristickým metodám, které jsou kombinací exaktních přístupů a zároveň využívají techniky zobecňující znalost a zkušenost experta, patří například rozhodovací analýza.

7) Metoda regresní analýzy se soustřeďuje na zjištění závislosti veličiny (např. ceny, vývozu) na nezávislé veličině, s kterou vnitřně souvisí (koreluje). Vzniklá prognóza nemusí být přesná, protože závisí na výběru optimálního počtu určujících veličin.

Pro krátkodobou prognózu většinou stačí uvažovat o jedné určující veličině, ale v dlouhodobějším výhledu se uplatňuje většinou několik nezávislých veličin.

8) Metody vedoucích ekonomických ukazatelů vychází ze vzájemné propojenosti a časové návaznosti ekonomických veličin, které ovlivňují stav a pozdější vývoj hospodářství.

Od dvacátých let minulého století patří k těmto metodám metoda harvardského barometru, kterou je sledováno 45 prvků ovlivňujících ekonomický vývoj.

9) Metoda technické analýzy je užívána obchodníky v Japonsku již v 18. století. Pro krátkodobé prognózy se její principy uplatňují ve velké míře od sedmdesátých let minulého století. Vychází z toho, že historie se často opakuje, ceny kolísají v určitých trendech, a zejména že tržní chování odráží všechny faktory, a to je většinou základní pilíř pro odhad tržního vývoje.

10) Metody matematického programování jsou například programování lineární, nelineární, stochastické, parametrické, dynamické. Tyto metody se používají z hlediska nejlepšího využití omezených zdrojů podle určitého optimalizačního kritéria.

Nejvýznamnější metodou je lineární programování, které se používá k řešení například dopravních problémů, k optimalizaci výrobního programu, k řešení minimálního odpadu. Pro tento typ programování je důležité, že mezi účelem a omezujícími podmínkami je lineární vztah.

11) Metoda cílového prognózování je založena na prvotním určení cílů rozvoje a na druhotném zjištění cest, které vedou k dosažení cíle. Podstatou je realistické určení cílů, které se opírá o hierarchii hodnot těchto cílů.

Součástí této metody je určování stromu či pyramidu významnosti. K dalším prostředkům patří síťové metody, metody teorie her, případně brainstorming a delfská metoda.

12) Programové prognózování se zaměřuje na objasnění a vznik kvalitativních a kvantitativních změn, jejímž základem je vědeckotechnický rozvoj. Tato metoda vychází ze skutečnosti, že realizace technické myšlenky je časově náročná a lze tedy v předstihu sestavit model vývoje ovlivněný a daný technologickou spotřebou.

13) Metody operačního výzkumu vznikly na základě matematického modelování složitých ekonomických jevů a následném rozhodování o nejlepší variantě. Součástí této komplexní metody je většinou matematické programování, síťová analýza a například simulace.

14) Modelování je založeno na určitém zjednodušení skutečnosti, při kterém je vytvořen analogický systém se zachováním shodné funkčnosti a minimem odlišností od objektu. Při konstrukci modelu jsou vybrány podstatné znaky pro daný účel zkoumání.

15) Metoda globálních modelů rozvoje je zařazována k prognostickým metodám, které se zabývají ekonomickými, ekologickými, sociálními a dalšími objekty v globálním měřítku. Při modelování globálních problémů rozvoje je nutné dobře určit vazby ve strukturách systému a po sběru statistických informací dobře ohodnotit parametry, aby došlo při zkoumání k minimálním chybám nebo k malým změnám výchozích předpokladů.

Součástí tohoto typu modelování bývá vypracování scénářů, provedení optimalizačních výpočtů a kvalitní interpretace výsledků. Mezi globální modely patří analytické modely růstu ekonomiky i modely dynamického chování, které se opírají nejen o výzkum, ale i o teorii informací a optimálního řízení.

2.4 Metodologické postupy v bezpečnostním plánování

Samozřejmě všechny dříve uvedené metody v bezpečnostním plánování nelze bez změn využít. Globální projekce se tvořily v minulosti např. v EHS, EURATOMU, nyní dochází k metodologickému zpracovávání v rámci Evropské unie, kdy je soustředěna pozornost nejen na vytváření jednotlivých prognóz, ale i na jejich komplexnost, systémovost, efektivnost a dynamičnost.

Empirické metody založené na pozorování, měření a experimentování se kromě vlastních bezpečnostních faktorů přidržují i základních matematických pojmů a technik a pomocí statistických metod se získávají data o stavu a vývoji bezpečnostní situace.

S úspěchem se ve zpravodajských službách používá „model agenturního aparátu“, v kriminální službě „model přepravy drog“ a v průmyslu komerční bezpečnosti „model fyzické ostrahy objektu“. Za nevědecké lze považovat postupy spočívající na intuici a subjektivních představách expertů.

K univerzálním metodám patří i takzvaný expertní panel, který vyžaduje, aby tým odborníků byl různorodý. Tento postup by byl užitečný při vytváření národních bezpečnostních strategií a koncepcí v boji proti hackerství či drogám. Tým odborníků by však neměl být nikterak politicky ovlivňován a finančně zainteresován na řešení situace. Součástí této metodologické práce je stanovení úkolů, termínů a zpracování podkladů –

toto vše je řízeno vedoucím týmu, který i určuje, kdo bude zpracovávat a zapisovat náměty vznikající při diskuzi. Podstatou je inspirovat se navzájem.

Participativní metody (metody sjednocování názorů) jsou vhodné zejména pro průmysl komerční bezpečnosti. Nejznámější metodou, která je zaměřena na zkoumání dlouhodobé budoucnosti je Syncon, která vznikla v 70. letech minulého století v USA a byla uskutečňována prostřednictvím televizního přenosu.

Účastníci Synconu jsou představitelé různých oblastí lidské činnosti a diskutují nejprve v rámci jednotlivých skupin. Když dojde ke shodě názorů v dané oblasti, vytváří se názor na komplexní vývoj. Vzhledem k tomu, že televizní posluchači mohou mít nejen jiný názor ale i efektivnější a účinnější řešení, o které se mohou prostřednictvím počítačů podělit s účastníky Synconu, lze pak v rámci týmů uvažovat i nad názory posluchačů.

Tím je vytvořena v poměrně krátké době strategie, která má vysokou pravděpodobnost úspěchu, ale vznikl zde vzhledem k povrchnosti analýz i obrovský prostor pro manipulátory.

S rozmachem informačních technologií při řešení technologických postupů v průmyslu komerční bezpečnosti je stále více kladen důraz na textovou analýzu, pomocí které je získáno až 70 % veškerých informací vhodných např. pro detektivní činnost. Úspěšnější v užívání této metody jsou podle Lauckého [6] mladší specialisté, kteří nejsou svázáni se zavedenými metodami prognostiky.

Textová analýza má uplatnění zejména v průmyslu komerční bezpečnosti v konkurenčním technologickém zpravodajství, kdy specialisté pomocí metody mapování technologického vývoje předvídají budoucnost oboru.

Metoda Krizových technologií („klíčových směrů“) zahrnuje technologie, které ovlivňují vývoj národní ekonomiky, bezpečnost i obranu, a proto je důležitá pro národní ekonomickou prosperitu i pro národní bezpečnost. Je založena nejen na zkušenostech, ale i na analýze vývojových trendů.

V průmyslu komerční bezpečnosti je očekáván určitý směr vývoje událostí, které mohou ovlivnit i celkový vývoj bezpečnostní situace. Pro výpočet budoucího vývoje matematickou extrapolací je nutno počítat s tím, že síly, které působily v minulosti, budou působit nadále.

Zároveň je nutno provést analýzu možných událostí, které by mohly způsobit odchylku od extrapolovaného směru vývoje.

Simulace bezpečnostních situací jsou důležité u prognózování vývoje ve všech bezpečnostních odvětvích na mezinárodní úrovni. Lze simulovat trasy přenosu cenin, drog, zbraní a tyto simulace využít v boji proti mezinárodnímu terorismu, při odhalování organizovaného zločinu atd.

Vývoj kriminality, předpokládanou činnost pachatelů i odpovídající bezpečnostní akce lze simulovat i v národním měřítku. Jde např. o simulace možných napadení transportů peněz.

Simulace nenabízí směr, kterým se má vývoj ubírat. Pomocí simulací je zkoumáno chování v předpokládaných situacích, pracuje se s modely a scénáři. Scénáře by ale měly obsahovat komplexní informace o budoucím vývoji, a tím umožnit vytvoření úspěšných bezpečnostních strategií.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 SOUČASNÉ DĚNÍ A BEZPEČNOSTNÍ RIZIKA NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY A EVROPSKÉ UNIE

„Strategie pro zajištění bezpečí a udržitelného rozvoje každé entity spočívá v aplikaci systémového a proaktivního řízení, které se opírá o znalosti a zkušenosti získané pro entitu z kvalifikovaných dat, v aplikaci kvalifikovaného vyjednávání s riziky ve prospěch bezpečí a udržitelného rozvoje entity ve vypořádání rizik pomocí prevence, zmírnění, pojištění, rezervy, připravenosti na odezvu a obnovu a sestavení plánu na zvládnutí nepředvídaných situací, v aplikaci správného řízení, ve kterém jsou provázané řízení bezpečnosti, nouzové řízení a krizové řízení, v sestavení programu na zvyšování bezpečnosti v entitě, ve stanovení měr na posuzování úrovně bezpečnosti ve smyslu účinnosti bezpečnostního systému (indikátory), v naplnění programu provázanými projekty + naplnění projektů provázanými procesy; aplikaci adresného přidělení úkolů odpovědností všem zúčastněným, a v realizaci, která je spojená s kvalifikovaným a důsledným monitoringem.“[2, s. 60]

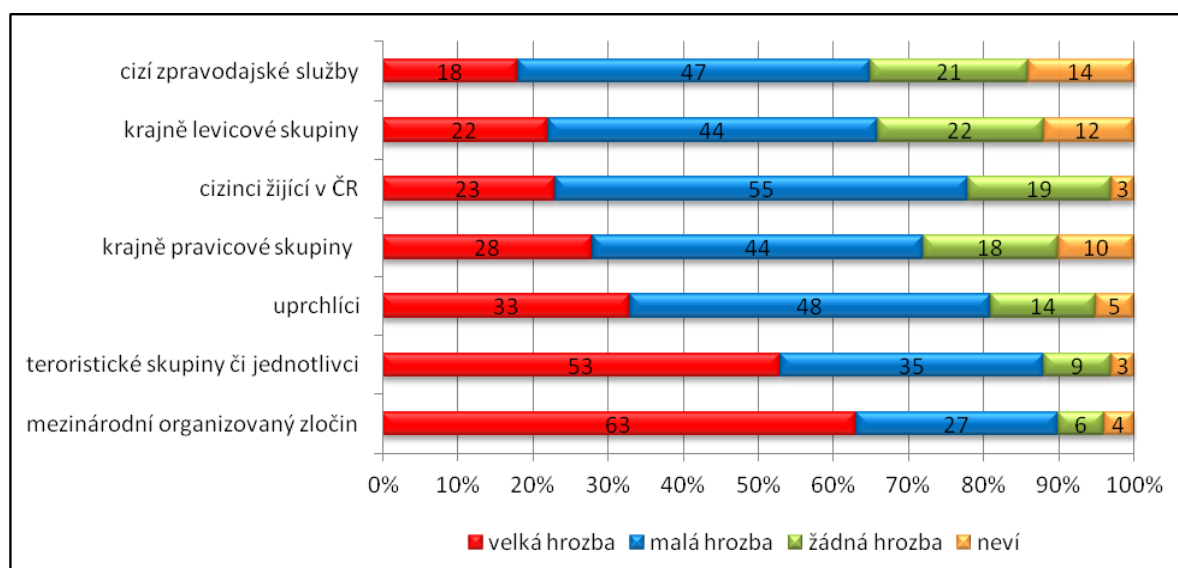
Vzhledem k tomu, že základem hodnocení bezpečnostních rizik je sběr informací o objektu a sledování relevantnosti těchto informací, lze analýzou a syntézou informací zjistit, zda může dojít ke vzniku bezpečnostního rizika. Podle toho lze stanovit, zda ochranná opatření jsou vyhovující, uspokojivá, nebo nevyhovující. Ochranná opatření pomocí mechanických zábranných prostředků, pomocí poplachových systémů, režimových a organizačních opatření mají přinejmenším odradit, ale lépe zastavit nebo zpomalit rizikový proces, aby mohlo dojít k opětné stabilizaci prostředí.

3.1 Bezpečnostní rizika na území České republiky – dotazníková šetření

Jednou ročně od poloviny minulého desetiletí je prováděno Centrem pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR šetření, které je zaměřeno na mínění občanů ve vztahu k bezpečnostním rizikům pro Českou republiku. Od roku 2006 je zjišťováno, zda jsou podle respondentů reálnou hrozbou války, epidemie a přírodní katastrofy. Vzhledem ke světové ekonomické krizi jsou k otázkám ještě od roku 2012 zařazeny hrozby surovinové a ekonomické krize. Zároveň bylo toto šetření ještě rozšířeno o otázky zaměřené na očekávanou budoucnost lidstva celkově, na optimistickou nebo pesimistickou vizi české společnosti a o pohled na vlastní budoucnost. [9]

Když v listopadu 2013 provádělo Centrum pro výzkum veřejného mínění šetření mezi občany České republiky na reálnost ohrožení určitými skutečnostmi, přesahující rámec republiky, jako je válka, epidemie, ekonomická nebo surovinová krize, přírodní katastrofy a následná šetření, jak velkou hrozbou se jeví působení vybraných skupin v katastru ČR, byl 63 % respondentů jako největší hrozba na území ČR označen mezinárodní organizovaný zločin. Dalším významným ohrožením se jeví terorismus, který označilo jako závažnou hrozbu 53 % dotazovaných občanů. Ostatní možná rizika (uprchlíci, cizinci žijící v ČR, krajně pravicové nebo krajně levicové skupiny) jsou občany považovány za malou hrozbu a činnost cizích zpravodajských služeb je považována veřejností za nejmenší hrozbu. [9]

Na základě údajů z šetření Centra veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR z listopadu 2013 vznikl graf 1, který uvádí přesný přehled získaných informací.

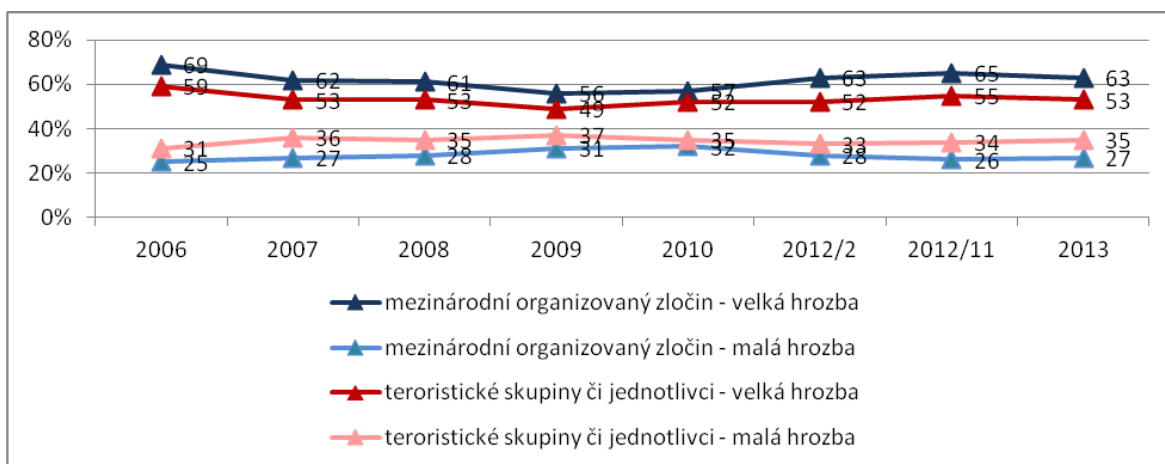

Graf 1. Vyjádření respondentů k reálné bezpečnostní hrozbě pro ČR vzniklé činností určitých skupin - šetření CVVM z listopadu 2013 ; vytvořeno podle [9]

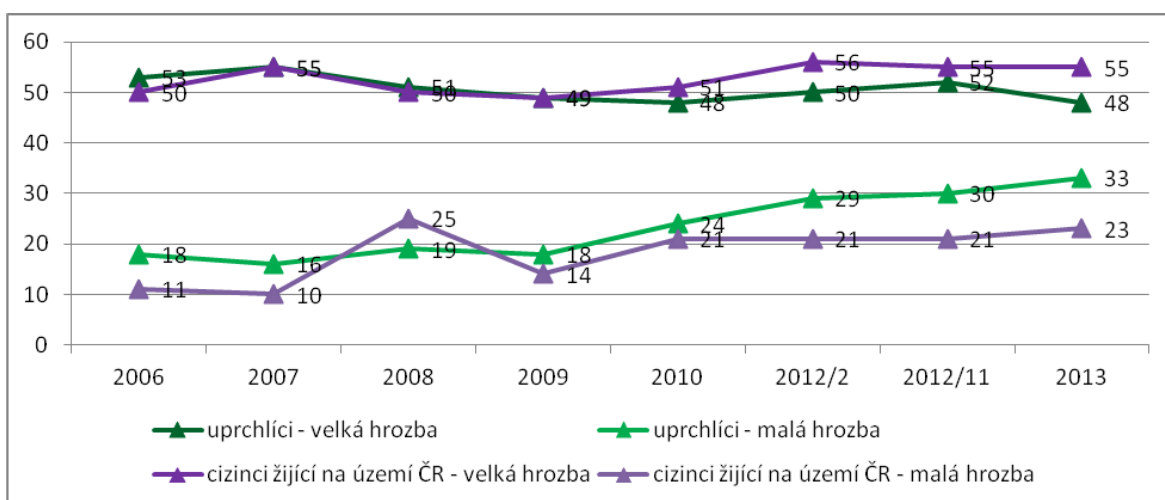
Porovnáním předchozích zjištění Centra pro výzkum veřejného mínění je od roku 2006 až do současnosti vnímán mezinárodní organizovaný zločin a terorismus jako největší reálná hrozba pro ČR.

Vývojové posuny preferencí podle zjištění CVVM [9,11] jsou zpracovány v grafu 2 a v grafu 3.

Zároveň je nutné si uvědomit, že často pokud dojde k procentuálnímu snížení vnímání reálnosti dané hrozby jako velké, většinou dochází k nárůstu vnímání dané veličiny jako malé hrozby.

Graf 2. Vyjádření respondentů k reálnosti bezpečnostní hrozby organizovaného zločinu a terorismu v průběhu let 2006 – 2013

Graf 3. Vyjádření respondentů k reálnosti bezpečnostní hrozby uprchlíků a cizinců žijících na území ČR v průběhu let 2006 – 2013

Podle grafu 3 lze také zjistit, že od roku 2009 dochází k nárůstu pocitu ohrožení občanů ze strany uprchlíků a cizinců žijících na území ČR. Porovnáním získaných dat je zřejmé, že u těchto dvou veličin dochází k procentuálnímu nárůstu, ať už se na ně díváme jako na velkou či malou hrozbu. Porovnáme-li součty z roku 2006 a 2009 u reálnosti hrozby z hlediska uprchlíků, dojde ke zvýšení o 10 procentních bodů (ze 71 % na 81 %), z hlediska cizinců žijících v ČR dojde ke zvýšení dokonce o 17 procentních bodů (z 61 % na 81 %).

V březnu 2013 bylo CVVM provedeno šetření týkající se názorů respondentů na cizince dlouhodobě pobývajících na území ČR. Bylo zjištěno, že 68 % dotázaných se domnívá, že cizinci zvyšují celkovou nezaměstnanost. Cizinci se podle 67 % respondentů podílejí také na nárůstu kriminality a podle 54 % znamenají pro občany i zdravotní riziko. [10] Tím je zřejmé, proč došlo ke zvýšení pocitu ohrožení občanů z hlediska cizinců dlouhodobě pobývajících na území ČR.

Téma bezpečnosti uzavírala ve výzkumu CVVM do roku 2010 otázka, která zjišťovala, které tři země představují podle respondentů bezpečnostní hrozbu pro Českou republiku. Již od roku 2006 mezi těmito státy byly uváděny na předních místech především asijské země – Afghánistán, Irák, Irán.

Nad 10 % dotázaných ve všech sledovaných letech uvedlo jako bezpečnostní hrozbu Ruskou federaci, ve dvou letech se k tomu zařadila Severní Korea (KLDR) a v roce 2007 přesáhly hranici 10 % dvanácti procentními body Spojené státy americké. [11]

K těmto údajům je nutné uvést, že vzhledem k tomu, že byly udávány tři země, součet všech možností je 300 %. Stejně je tomu u výzkumu z prosince 2009 na otázku, které tři státy představují pro dotázané záruku bezpečnosti a stability pro Českou republiku.

Zárukou stability a bezpečnosti České republiky byly respondenty z roku 2009 nejčastěji považovány Spojené státy americké (mezi třemi státy je uvedlo 20 % občanů), pak Evropská unie jako celek (6 %) a z jednotlivých států Unie jednotlivě Německo, Slovensko, Velká Británie a Francie. [12]

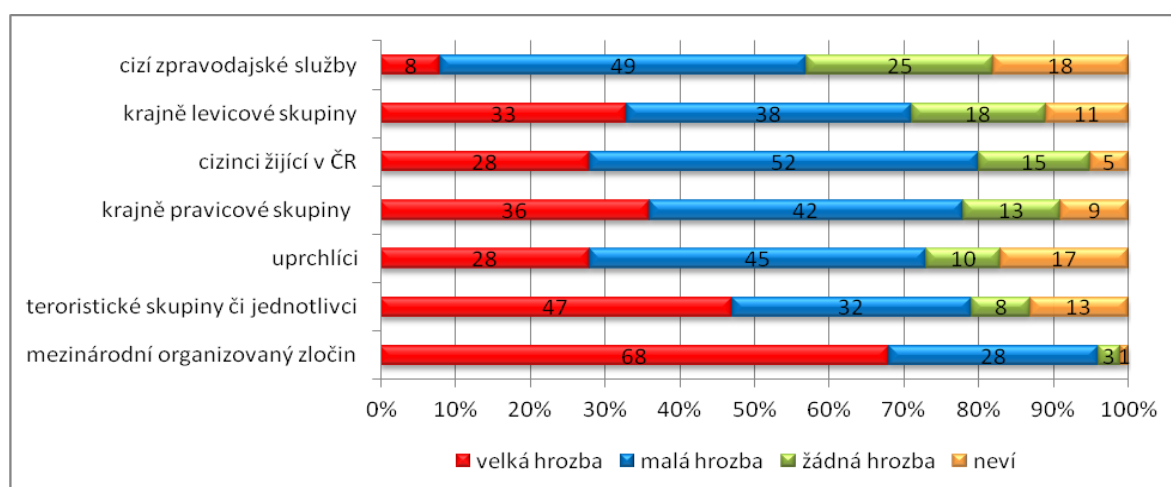
3.1.1 Porovnání výsledků vlastního šetření s průzkumem CVVM

K ověření získaných výsledků průzkumu Centrem pro výzkum veřejného mínění jsem zjišťoval, jaké mají názory na bezpečnostní rizika maturanti na vybraných gymnáziích.

Předpokládal jsem, že pohled mladších lidí na tuto problematiku bude optimističtější než u provedeného výzkumu celého spektra společnosti.

Šetření se účastnilo 45 maturantů Gymnázia Chodovická na Praze 9, 22 studentů Gymnázia Špitálská na Praze 9 a 42 maturantů Gymnázia Voděradská v Praze 10.

Procentuální zastoupení jednotlivých položek šetření je uvedeno v grafu 4. U grafu je zachována posloupnost možných bezpečnostních hrozeb, která byla uvedena v grafu 1, aby bylo možné lépe porovnat oba zápisy výsledků šetření.

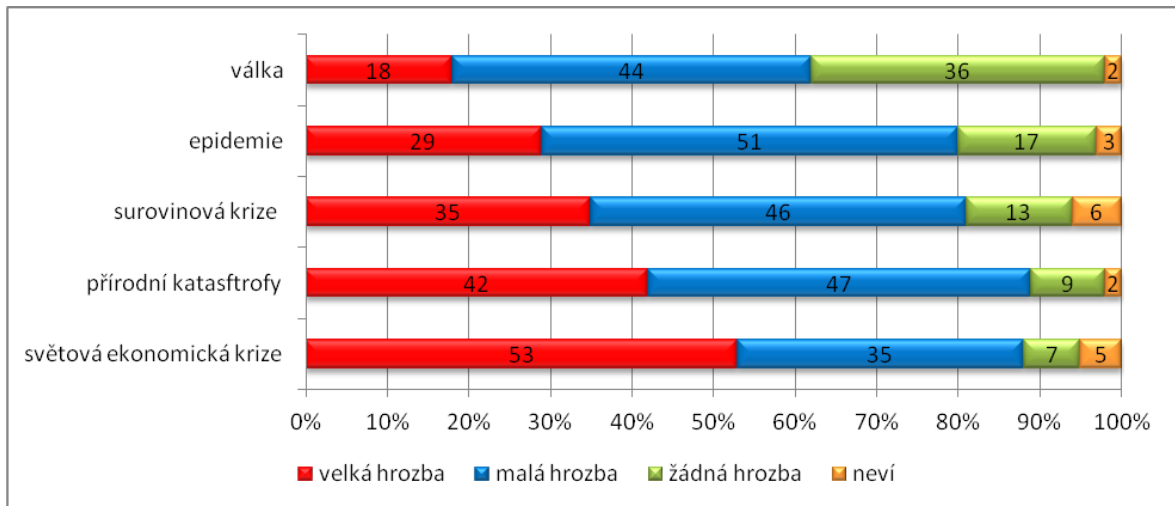

Graf 4. Vyjádření respondentů k reálné bezpečnostní hrozbě pro ČR vzniklé činností určitých skupin - šetření z března 2014

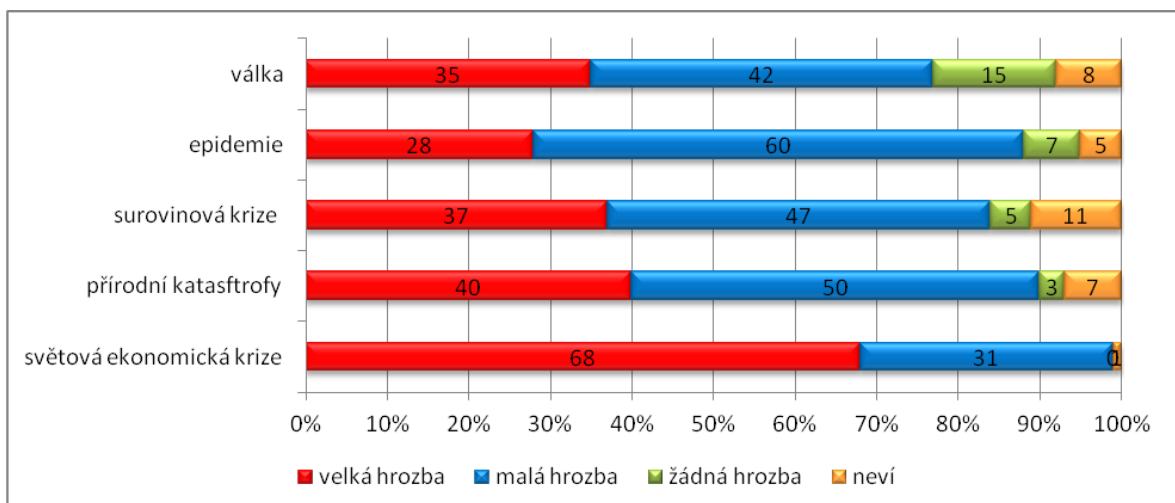
U chápání mezinárodního organizovaného zločinu a terorismu jako velkých hrozeb pro Českou republiku jsou výsledky obdobné. Zejména v názoru na krajně levicové a krajně pravicové strany je zřejmá odlišnost v chápání této problematiky mladými lidmi. Nejmenší hrozbou i v tomto grafu stejně jako v grafu 1 je označována činnost cizích zpravodajských služeb.

Další část výzkumu mínění maturantů se stejně jako při získávání poznatků z veřejného mínění zabývala tématy reálné hrozby války, hrozby ekonomické i surovinové krize, hrozbami spojenými s přírodními katastrofami a epidemiemi. Zároveň byli studenti požádáni, aby zařadili epizootii k některé z těchto hrozeb a vysvětlili tento pojem.

Pro možnost srovnání je v grafu 5 a grafu 6 zachována shodná posloupnost možných bezpečnostních hrozeb.

Graf 5. Vyjádření respondentů k reálnosti bezpečnostní hrozby založené na jednotlivých skutečnostech – výzkum CVVM z listopadu 2013; vytvořeno podle [9]

Graf 6. Vyjádření respondentů k reálnosti bezpečnostní hrozby založené na jednotlivých skutečnostech – šetření z března 2014

Z grafů je zřejmé, že světová ekonomická krize se stala reálnou hrozbou. Vzhledem k tomu, že hodně absolventů rozšířilo řady nezaměstnaných, stává se pro ně tato skutečnost stěžejní. Úvahou o světové ekonomické krizi jako takové a sečtením procent, která představují malou a velkou hrozbu pro ČR, lze registrovat pesimismus v otázkách jinak optimistické generace.

Další zřetelný rozdíl je vnímán v možnosti hrozby válkou. Ten je dán časovým posunem mezi šetřeními (listopad 2013, březen 2014). V roce 2014 došlo k zásadnímu vyhocení nepokojů na Ukrajině s doprovodnými sankcemi mezi státy.

K menším hrozbám podle obou grafů patří epidemie. V roce 2009 v souvislosti s vlnou tzv. mexické a prasečí chřipky byla zaznamenána obava z reálnosti této hrozby v mínění respondentů. [9]

U maturantů byla zjišťována znalost biologického pojmu epizootie a její vztah k některé z nabízených skutečností týkající se bezpečnostních hrozeb. Vzhledem k tomu, že epizootie představuje biologickou katastrofu šíření nakažlivého onemocnění zvířat a možnost ohrožení různých druhů zvířat i člověka, je možnou příčinou epidemie. Většina maturantů odvodila vztah k epidemii a zvířatům, ale pouze tři respondenti ze 109 dokázali uvést příklad (slintavku a kulhavku).

V České republice je plně funkční systém ochrany před nebezpečnými nákazami zvířat a jejich přenosem. Důležitou roli v tomto systému má Státní veterinární správa, která je součástí státní správy v rezortu zemědělství od roku 1999. Provádí monitoring zoonóz, ochranu spotřebitelů před případnými zdravotně závadnými živočišnými produkty, celkovou veterinární ochranu ČR a spolupracuje s mezinárodními organizacemi a institucemi jako je například Mezinárodní úřad pro nákazy, jehož bylo Československo v roce 1924 jedním ze zakládajících členů.

Seznam nákaz a nemocí, které jsou přenosné na člověka a které jsou považovány za nebezpečné (BSE, ptačí chřipka, vzteklna, slintavka, kulhavka, a další) je přílohou zákona č. 166/1999Sb., o veterinární péči a o změně souvisejících zákonů. [13]

Jedna z nejrozsáhlejších epizootií za posledních padesát let je epidemie slintavky a kulhavky ve Velké Británii v roce 2001, kdy zřejmě selhal systém kontroly dovozu zvířat nebo živočišných produktů do Velké Británie.

Naproti tomu díky mnoha veterinárním opatřením byla v České republice evidována poslední nákaza slintavky a kulhavky v roce 1975. Zřejmě proto nebyli schopni maturanti odvodit příklad epizootie.

3.2 Boj proti organizovanému zločinu a mezinárodní spolupráce proti jeho projevům

Očima laiků i odborné veřejnosti se největším problémem současné doby jeví organizovaný zločin. Trendem mezinárodního organizovaného zločinu je rozšiřovat nelegální aktivity pomocí komunikačních technologií, rychlé dopravy a prostupnosti státních hranic v rámci Evropské unie, méně nápadně, méně násilně a tím rychleji, účinněji a s většími zisky. Přizpůsobivost organizovaného zločinu mu umožňuje dobývat nové trhy. Pronikáním do orgánů státní správy a do orgánů činných v trestním řízení se tato trestná činnost úspěšně vyhýbá policejnímu stíhání.

„Hlavním úkolem orgánů činných v trestním řízení tedy již není pouhá reakce na následky organizovaného zločinu, nýbrž jeho proaktivní vyhledávání.“[14, s. 4]

Vzhledem ke strategii mezinárodního organizovaného zločinu, který prorůstá všemi společenskými oblastmi, schválila česká vláda 10. srpna 2011 Koncepti boje proti organizovanému zločinu na období let 2011 – 2014 a zároveň uložila ministru vnitra do 30. června 2014, aby předložil vládě aktualizovanou Koncepti na následující období.

Většina zločineckých skupin, motivovaná ziskem a dobýváním teritoria, se používáním násilí a zastrašovacích prostředků začala na území České republiky projevovat po roce 1989. Jejich výnosy z činnosti, vzniklé například z praní špinavých peněz, jsou vkládány nejen do udržování trestné činnosti, ale i do legálních či pololegálních aktivit. Tyto aktivity se soustřeďují na uplatňování vlivu v ekonomice, politice, médiích, veřejné správě i v justičních orgánech.

Základem je, aby nejvyšší článek – organizátor byl zapleten do postižitelné trestné činnosti minimálně, a zdánlivě, aby řídil činnost tzv. prostředník, který vede skupinku lidí a zadává jim konkrétní úkoly. Nejnižší článek - kurýři, dealeři, jednatelé firem, převaděči páchají vlastní trestnou činnost, a někdy dokonce nevědomě.

Mezi nejvýnosnější aktivity mezinárodního organizovaného zločinu patří hospodářská kriminalita, která využívá mezer v legislativním rámci. Daňové úniky, úvěrové podvody, podvody s dotacemi z fondů Evropské unie, podvody s veřejnými zakázkami, legalizace „špinavých peněz“ způsobují miliardové škody.

Situaci komplikuje skutečnost, že příslušníci Policie ČR se často dobře neorientují v daňovém systému a nemají efektivní přístup k informacím z finančního sektoru.

Hospodářská kriminalita se týká kromě českých skupin i aktivní vietnamské skupiny a ruských zločineckých skupin. Zejména zločinecké skupiny z Gruzie a Arménie využívají Českou republiku k legalizaci peněz pocházejících z trestné činnosti, která byla většinou spáchána mimo území ČR. I přes dlouhodobou policejní spolupráci s Ruskem a Ukrajinou a využíváním služeb styčného důstojníka při zastupitelském úřadu v Moskvě se nedaří zabránit splývání aktivních zločineckých skupin s legální sférou. [15]

Prostřednictvím daňových úniků způsobují vietnamské skupiny škody naší národní ekonomice. Akce této zločinecké skupiny mají zároveň sklony k násilné trestné činnosti. Proto bylo Ministerstvu vnitra v roce 2011 uloženo vládou sjednat podle připravenosti zahraničního partnera smlouvu o policejní spolupráci s Vietnamem s důrazem na nelegální migraci, padělání zboží, porušování duševního vlastnictví, praní peněz a daňovou trestnou činnost.

Vzhledem k tomu, že většina nelegálního zboží, s kterým Vietnamci obchodují, pochází z Číny, byl v prosinci 2013 s Čínou navázán kontakt s cílem otevřít cestu k fungování spolupráce mezi policejními orgány obou republik.

K nejvýnosnějším aktivitám mezinárodního organizovaného zločinu patří také obchod s lidmi a nelegální migrace. Otevřením schengenského prostoru v roce 2008 je Česká republika využívána častěji jako tranzitní země na cestě nelegálních migrantů do dalších evropských států, zejména do Německa, Francie, Itálie a Velké Británie.

S nelegální migrací je často spojeno padělání a krádeže osobních dokladů a padělání platebních prostředků např. pomocí skimmingu (kopírování informací z platebních karet během transakce).

Kapesní drobné krádeže jsou na území ČR organizovány především českými, alžírskými a rumunskými zločineckými skupinami. V letech 2004 a 2005 byla zejména na území hlavního města Prahy prováděna tato činnost trestně neodpovědnými nezletilými bulharskými dívkami. [15]

Migranti využívají také účelové sňatky s českými občany, případně prohlášení otcovství dítěte u dětí, které nemají v rodném listě uvedeného otce.

Zatímco zločinecké skupiny ustupují od obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, protože erotické služby jsou přesouvány především do privátních podniků, na vzestupu je obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování.

Cizinci neznalí českého jazyka často podepisují smlouvy, ve kterých se zavazují platit nepřiměřené poplatky za povolení k pobytu, za ubytování, za zprostředkování práce a z přijatého platu jim zůstává minimum. Touto činností se zabývají především nigerijské a ukrajinské zločinecké skupiny. [15]

Mezi výnosné aktivity mezinárodního organizovaného zločinu patří výroba a distribuce omamných a psychotropních látek. Bylo zjištěno, že na jejich výrobě a distribuci se nejvíce podílejí albánské, nigerijské a zejména vietnamské zločinecké skupiny. Albánské skupiny kontrolují zejména prodej heroínu, kokainu a podílejí se na dovozu efedrinu. Vietnamské zločinecké skupiny se zabývají především pěstováním konopí, prodejem marihuany a výrobou a distribucí pervitinu.

Největší hrozba organizovaného zločinu spočívá v existenci nelegálních trhů, do kterých jsou zločinecké skupiny zapojeny. To je zřejmé z toho, že nelegální aktivity pokračují i po zatčení odpovědných osob jedné skupiny. Z toho vyplývá, že je nejen důležité odhalit zločineckou skupinu, ale i potlačovat poptávku po nelegálním zboží a službách.

Mezinárodní organizovaný zločin se podílí také na krádežích motorových vozidel. Česká republika se stala zemí legalizace luxusních vozidel kradených především v Německu a Rakousku.

Násilná trestná činnost je často doprovodnou metodou organizovaného zločinu k prosazování vlastních cílů. V praxi je velice těžko prokazatelné organizované vydírání, zejména pod pohrůžkou násilí.

Internet se stal prostředím pro nelegální aktivity. Dochází ke krádežím osobních údajů za účelem podvodů nebo legalizace „špinavých peněz“. Po internetu dochází k obchodům s nelegálním zbožím, rozvoji hazardu i obchodu s lidmi.

Neoprávněně na okraji policejního šetření stojí poškozování životního prostředí. Tato minimálně viditelná forma organizovaného zločinu přináší skupinám milionové výnosy. Mezi lukrativní patří obchod s chráněnými volně žijícími živočichy a chráněnými rostlinami. Současně dochází k nárůstu nelegálního nakládání s nebezpečnými odpady.

Nově je v oblasti zločinnosti registrována činnost motocyklových gangů, které jsou vysoce organizované a podílejí se na obchodu se zbraněmi, s drogami a na autokriminalitě.

Celkový přehled trestné činnosti včetně odhadovaných výnosů a podíl zapojení jednotlivých zločineckých skupin na trestné činnosti v roce 2011 je uveden v tabulce 1.

Tab. 1. Zapojení zločineckých skupin do jednotlivých trestných činností a celkové zisky dle odhadů příslušných útvarů Policie ČR z roku 2011 [14, s. 8]

Činnost	Zapojené zločinecké skupiny								Odhadované výnosy (ročně v CZK)	
	albánské	arabské	bulharské	české	nigerijské	rumunské	ruské	ukrajinské		vietnamské
hospodářská kriminalita				X			X		X	desítky mld.
padělání platebních prostředků			X			X				miliony
padělání osobních dokladů	X	X							X	miliony
nelegální migrace	X	X		X	X			X	X	desítky mil.
obchod s lidmi					X			X		stovky mil.
kapesní krádeže			X	X		X				-
výroba a distribuce OPL	X				X				X	desítky mil.
poškození životního prostředí				X					X	desítky mil.
autokriminalita	X		X	X		X	X	X		miliardy

„V posledním desetiletí dochází k pozvolné změně globální struktury mezinárodního organizovaného zločinu, která je charakterizována postupným přechodem od systému organizovaných zločineckých skupin k systému organizovaného zločineckého prostředí.“⁸

V tomto prostředí zločinci řídí legální i nelegální činnosti a spolupracují s dalšími osobami, které jsou přesvědčeny o legálnosti své činnosti a neví o svém aktivním podílu na činnosti zločinecké.

Předpokladem je, že v nejbližších letech se budou zločinecké skupiny především zajímat o jadernou energetiku, zemní plyn a ropu, fotovoltaické zdroje, o dopravní infrastrukturu, o dotace a investice v zemědělství a potravinářství a v souvislosti s internetovou kriminalitou a její využitelností při analýze dat, o informační technologie. [15]

Organizovaný zločin může prorůstat s terorismem a představitelé organizovaného zločinu mohou řídit teroristy a jejich akce kontrolovat. Cílem zločineckých skupin je zisk s minimálním rizikem na rozdíl od teroristických skupin, které jsou motivovány ideologickým nebo politickým cílem. Zejména z výnosů z prodeje a pašování drog, od uprchlíků, z výkupného, získávají teroristické skupiny finance, ať už samostatně nebo ve spolupráci s organizovaným zločinem.

Od roku 1995 Odbor bezpečnostní politiky ministerstva vnitra předkládá vládě Koncepti boje proti organizovanému zločinu. Dalšími materiály souvisejícími s bojem proti zločineckým skupinám jsou Strategie vlády v boji proti korupci, Národní strategie protidrogové politiky, Národní strategie boje proti obchodování s lidmi atd.

Policejní prezidium ČR, další útvary policie ČR a zpravodajské služby monitorují kriminalitu a vyhodnocují informace pro boj s organizovaným zločinem. Zločinecké skupiny lze postihovat podle trestního zákoníku zákon č. 40/2009 Sb., trestního řádu zákon č. 141/1961 Sb. a podle zákona č. 273/2008 Sb. o Policii ČR. V těchto zákonech jsou mimo jiné vymezeny podmínky použití odposlechu, sledování osob a věcí, použití agenta a institut spolupracujícího obviněného.

Celníci v boji s organizovanými zločineckými skupinami mohou využívat zákona č. 185/2004 Sb., o Celní správě ČR a zákona č. 13/1993 Sb., Celní zákon, který mimo jiné stanoví oprávnění a prostředky, které je možné použít.

Organizovaný zločin se stává stále komplexnějším, a proto je nutná spolupráce orgánů činných v trestním řízení nejen s celní správou a finančními úřady, ale i s Českou obchodní

inspekci a Inspekci životního prostředí, mezi kterými by mělo docházet k včasné výměně informací a společným razantním postupům proti organizovanému zločinu. Ministerstvo vnitra v minulosti spolupracovalo i s akademickým sektorem (s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy, s Fakultou sociálních věd Masarykovy univerzity).

Pro úspěšnost boje proti organizovanému zločinu je nezbytná zahraniční spolupráce, kterou umožňuje především zákon č. 273/2008 Sb. o Policii ČR.

Důležitým prostředkem spolupráce k potírání mezinárodního zločinu se stala výměna informací prostřednictvím databází Interpolu, Europolu, SIS II, atd..

V roce 2000 podepsala ČR Úmluvu OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu z roku 2000. Úmluva OSN proti korupci byla Českou republikou podepsána v roce 2005. Zatím nebylo možné z hlediska právních dokumentů České republiky ratifikovat tyto dokumenty OSN.

Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988 byla Českou republikou podepsána a následně ratifikována.

V rámci OSN působí Česká republika v Komisi OSN pro prevenci kriminality a trestní spravedlnost, která mimo jiné kontroluje činnost Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu se sídlem ve Vídni.

Česká republika také podepsala a ratifikovala Úmluvu Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinů z roku 1990. Od roku 2004 se účastní zkoumání této problematiky v různých pracovních skupinách a výborech Evropské unie.

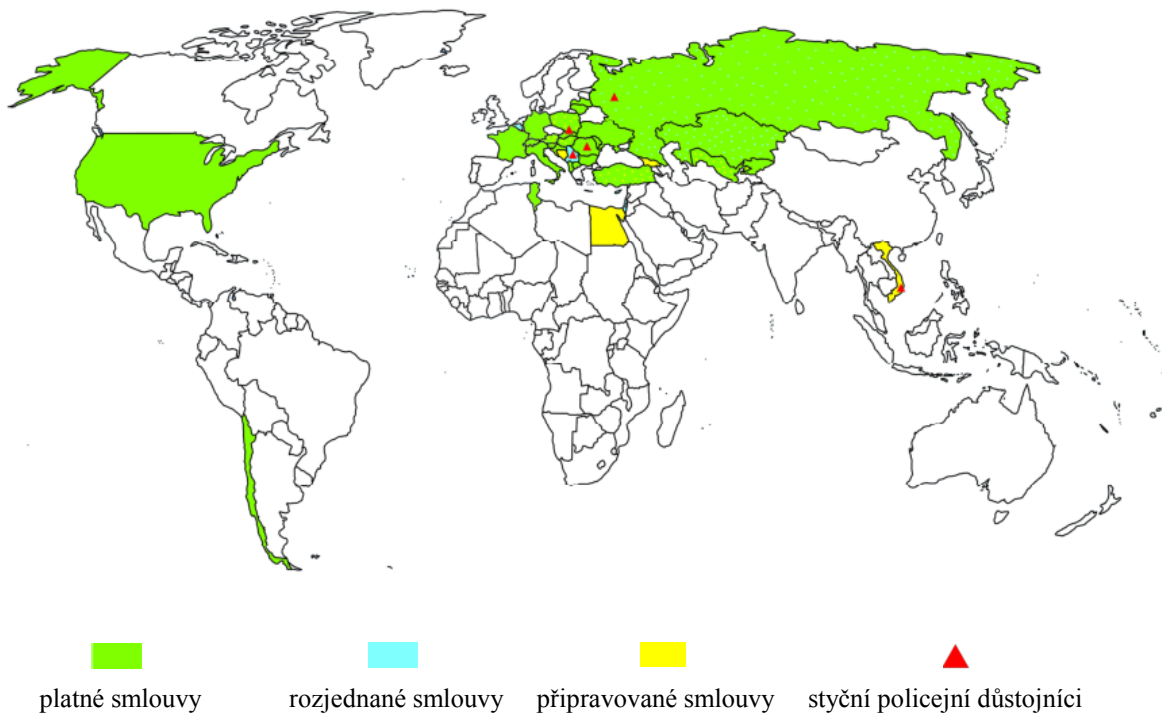
Pro Českou republiku je důležité zapojení do Evropské unie vzhledem k větší dynamice práce než OSN a zároveň proto, že jsou v ní zapojeni nejvýznamnější partneři České republiky.

Česká republika je smluvně vázána spolupracovat v policejní činnosti s 28 státy po celém světě. Tato bilaterální spolupráce probíhá s mnoha státy Evropské unie (s Belgií, s Bulharskem, s Francií, s Chorvatskem, s Itálií, s Litvou, s Lotyšskem, s Maďarskem, s Německem, s Polskem, s Rakouskem, s Rumunskem, se Slovenskem, se Slovinskem), i

s neunijními evropskými státy (s Albánií, s Makedonií, s Moldávií, s Ruskem, se Srbskem, se Švýcarskem, s Ukrajinou).

Bilaterální smlouvy o policejní spolupráci byly podepsány i s Tuniskem, s Kazachstánem, s Kyrgyzstánem, s Tureckem, s Uzbekistánem, s Chile a se Spojenými státy americkými. Probíhají jednání o textu smlouvy s Černou Horou, Izraelem, Kyprem, Bosnou a Hercegovinou, Gruzii a Vietnamem.

Následující obrázek vyznačuje oblasti bilaterálních smluv ČR z hlediska policejní spolupráce v oblasti boje proti organizovanému zločinu k 30. 6. 2011

Obrázek 1. Oblasti bilaterálních smluv České republiky v rámci policejní spolupráce nebo v rámci boje proti organizovanému zločinu, včetně umístění styčných důstojníků na Zastupitelském úřadu ČR v zahraničí k 30. 6. 2011 [14, s. 25]

3.3 Boj proti terorismu a mezinárodní spolupráce proti jeho projevům

Terorismus je další bezpečnostní hrozbou antropogenního původu, která je v posledních letech zmiňována po celém světě. Je často provázán s mezinárodním organizovaným zločinem a extremismem.

Terorismus představuje násilnou metodu k prosazení politických či jiných cílů, která může fyzickým násilím nebo hrozbou použití násilí ohrozit lidské životy a zdraví. Současně může dojít ke ztrátám na majetku a k ohrožení prvků kritické infrastruktury státu (např. zdrojů pitné vody, elektráren, přenosových soustav).

Cílem teroristů je zastrašit nebo ponížit cílový objekt. Často je jimi zneužívána i mediální pozornost a následně využívána k dalšímu zastrašování. Načasování teroristických akcí je voleno na dobu státních nebo náboženských svátků, či jiných společenských akcí, aby se jednalo o mediálně zajímavé místo nebo o důležitý cíl z hlediska terorismu (představitelé zemí protiteroristické koalice, kritiky terorismu apod.).

Zvláštní pozornost v boji proti terorismu si zaslouží ochrana míst s velkou koncentrací osob, tzv. měkkých cílů (hypermarketů, turistických destinací, dopravních uzlů, hromadných dopravních prostředků atd.), kde by mohlo dojít k největším ztrátám na životech. V těchto oblastech je nutné spolupracovat se soukromými subjekty, které často měkké cíle vlastní.

Česká republika měla v oblasti této formy spolupráce velké rezervy, až teprve vytvořením samostatného dokumentu se tento stav zlepšil. Problematikou měkkých cílů se zabývá dokument schválený 3. 12. 2012 „Současný stav ochrany potenciálních cílů včetně prevence teroristických útoků na vybraných místech, jejich silné a slabé stránky a návrhy zlepšení jejich ochrany.“

I samotnými dopravními prostředky lze provést teroristický útok. Největší teroristický útok v dějinách byl uskutečněn 11. září 2001 radikálními islamisty, patřícími k organizaci Al-Káida. Útok byl proveden čtyřmi letadly, z nichž dvě narazila do Světového obchodního centra v New Yorku, jedno narazilo do budovy Pentagonu ve Washingtonu DS a čtvrté se zřítilo poblíž města Shanksville v Pensylvánii. Došlo ke ztrátám na životech, na majetku a k částečnému ochromení ekonomiky, přestože se dalo útoku předejít. Bezpečnostní složky FBI i CIA chybně vyhodnotily riziko, o kterém věděly předem.[16]

Problematika bezpečnosti civilního letectví se po této události stala prioritou mnoha státních bezpečnostních složek. Vznikla další opatření v oblasti pozemní i vzdušné bezpečnosti. Došlo ke zlepšení spolupráce mezi odborem azylové a migrační politiky a odborem bezpečnostní politiky a cizineckou policií.

V roce 2004 vznikl za přispění odboru bezpečnostní politiky nový útvar pro zvýšení bezpečnosti civilního letectví tzv. „sky marshals“ – oddělení doprovodů letadel Policie České republiky. Policisté z tohoto oddělení zodpovídají za ochranu vytipovaných rizikových letů a za provádění následných úkonů zaměřených na zvýšení bezpečnosti leteckého provozu.[15]

Teroristické útoky se nezaměřují jen na výše jmenované cíle, ale jejich prostředím jsou v posledních letech i informační a komunikační technologie. Popularita zneužití moderních technologií radikálními subjekty vzrůstá, protože lze za pomoci menších investic a minimálního rizika dosáhnout velkých škod.

Internet je využíván k propagandě, k agitaci, jsou na něm umístěovány návody na domácí přípravu výbušnin a jiných improvizovaných zbraní.

V celosvětovém měřítku je stále aktuálnější s rozvojem komunikačních technologií terorista jednotlivec, který jedná izolovaně a provádí útoky samostatně, i když může být teroristickou skupinou aktivně podporován. Jde o zneužití moderních komunikačních technologií, které samy o sobě rizikem nejsou.

Vzhledem k nadnárodnímu charakteru počítačových sítí závisí boj proti kyberterorismu na mezinárodní spolupráci, která vychází z mezinárodních úmluv, a jednotlivé vnitrostátní úpravy by měly na tyto úmluvy navazovat.

Tímto tématem se zabývá například Strategie Evropské unie pro boj s radikalizací a rekrutováním ze dne 28. října 2005, která obsahuje nejen úkoly v oblasti prevence, ale i represe terorismu a jeho propagandy prostřednictvím internetu.[15]

Na mezinárodní úrovni se problematikou kybernetického útoku zabývá Protiteroristický výbor Rady bezpečnosti OSN.

„Evropská unie jako celek v oblasti ochrany kyberprostoru zaostává za Spojenými státy americkými a toto zpoždění se trvale prohlubuje. Děje se tak i proto, že Unie usiluje o „vlastní cestu“ v oblasti boje proti terorismu, která by kladla větší důraz na ochranu lidských práv než například postup USA.“[17, s. 8]

Důraz na ochranu lidských práv však znamená snížení efektivnosti opatření proti kyberterorismu. Spojené státy americké sdílejí prozatímně se státy Evropské unie informace v oblasti kybernetických hrozeb, ale technologicky jsou státy Unie na USA závislé. Proto by bylo pro Českou republiku vhodné, aby své aktivity v oblasti ochrany kyberprostoru nevázala jen na Evropskou unii, ale aby usilovala i o vlastní aplikovaný výzkum a bilaterálně spolupracovala i s jinými zeměmi světa např. s USA, s Japonskem atd.[14]

Následkem terorismu může docházet nejen ke ztrátám na životech a majetku, ale strach může ovlivnit i řadu odvětví ekonomiky nebo rozpoutat mezinárodní vojenský konflikt.

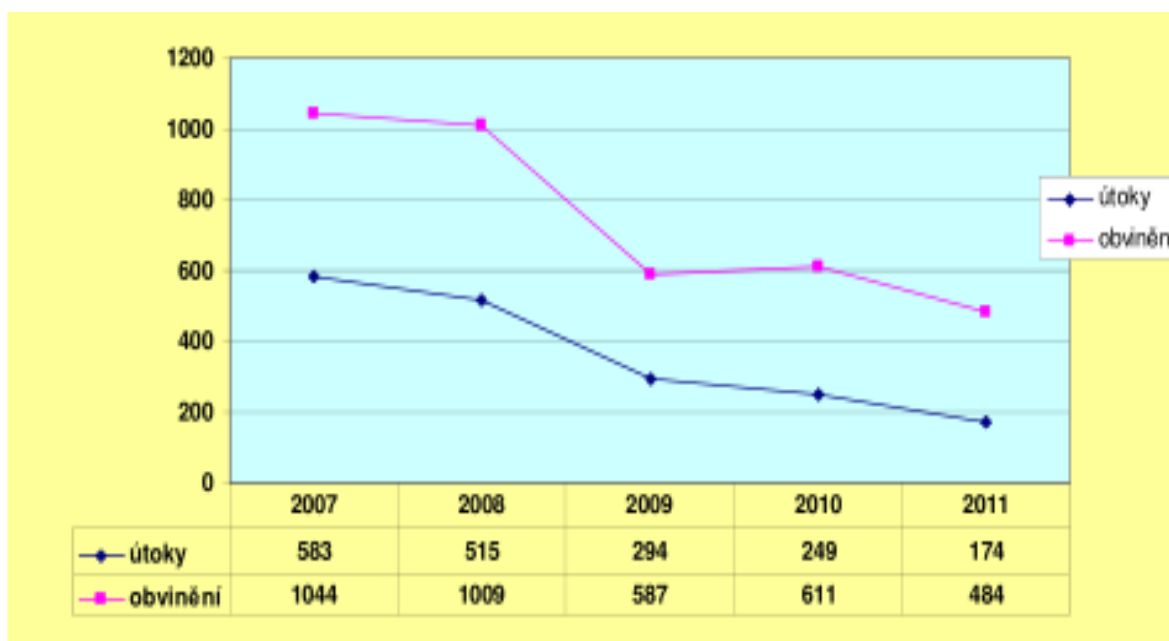
Přímé ekonomické dopady v krátkém časovém období odpovídají intenzitě útoku a zasažené oblasti ekonomiky. Vzhledem k tomu, že žijeme v období rozmachu pojišťovnictví, vzniklé škody z hlediska pojistného plnění zasáhnou také tento sektor.

Po vstupu České republiky do NATO 12. března 1999 se stala Česká republika aktivně zapojeným státem do protiteroristického úsilí. Už po roce 1989, kdy došlo ke změně zahraniční politické orientace, byly některé dříve přátelské svazky, např. s Libyí, ukončeny. Zároveň tím došlo ke vzniku nových potencionálních nepřátel, kteří navíc znali dobře prostředí našeho státu, protože zde prošli výcvikem.

Dřívější socialistické Československo poskytovalo azyl občanům z Itálie, Sýrie, Vietnamu, Nikaraguy, Venezuely i Palestiny. Mnoho z nich bylo proškoleno Fakultou státní bezpečnosti v Zastávce u Brna nebo výcvikovými středisky ve vojenském prostoru Doupov či v Jílovém u Prahy, případně jim bylo umožněno absolvovat další policejní kurzy. Byli dobře seznámeni s postupy užívanými v policejní a vojenské praxi a zároveň jejich schopnost orientace ve známém prostředí, mohla být proti České republice zneužita. I přesto v České republice dosud nedošlo ke klasickému teroristickému útoku s vazbou na mezinárodní hnutí.

Odlišné chápání teroristických útoků různými zeměmi Evropské unie mírně zkresluje počet teroristických útoků v prostředí Evropské unie. Některé incidenty jsou chápány jako extremistické akce, nikoliv jako teroristické činy. Nicméně je z obrázku 2 [18] zřejmé, že počet teroristických akcí od roku 2007 do roku 2011 mírně klesá.

Důvodem zjištěného poklesu může být účinná mezinárodní spolupráce při odhalování projevů terorismu a využívání vzájemného si předávání informací a zkušeností mezi státy. Druhou možností klesající tendence může být stejně jako u mezinárodního zločinu prorůstání terorismu do různých oblastí společnosti tak, že je možné pouze odhalit pomyslnou špičku ledovce než všechny zamýšlené ilegální akce. Výsledné hodnoty budou zřejmě kombinací obou možností.

Obrázek 2. Vývoj teroristických útoků podle jejich počtu včetně neúspěšných a počet obviněných z teroristických činů v letech 2007 - 2011 v EU [18, s. 7]

3.4 Boj proti extremismu a mezinárodní spolupráce v této oblasti

Extremismus je charakterizován vyhraněným ideologickým postojem, který se vyznačuje netolerancí a útočí proti základním demokratickým právům a svobodám člověka. Ideologická východiska, která vycházejí z politických, rasových, etnických, sociálních, náboženských, jazykových, ekologických a ekonomických pohnutek, jsou podávána v populistickém a propagandistickém duchu tak, aby zároveň byly zesměšněny opačné názory.

Činnost extremistů může přejít až k aktivitám, kterými se snaží nahradit stávající systém systémem totalitním nebo anarchií. Veškeré aktivity extremistů, které by mohly ohrozit demokratické základy České republiky, sleduje podle § 5 zákona č. 153 / 1994 Sb. Bezpečnostní informační služba. [15]

Extremismus využívá sociální demagogii a podporu verbálního až fyzického násilí vůči oponentům. Následně dochází k urážení obětí extremistické trestné činnosti, k ospravedlňování nebo až k oslavě těchto činů často s finanční pomocí pachatelů.

Extremisté narušují veřejný pořádek a při jejich shromážděních je propagována nenávist vůči menšinám nebo opačným politickým subjektům. Napětí vzniklé v násilných akcích je přenášeno i do trestních aktivit jednotlivých členů v běžném životě.

Obvykle je rozlišován extremismus pravicový, využívající rasovou nebo etnickou nenávist, který se inspiruje a sympatizuje s fašismem a nacismem. V současné době se pravicoví extremisté snaží vystupovat jako jediná, kteří chtějí řešit problematiku tzv. sociálně vyloučených lokalit – Duchcova, Ostravy, atd.. Vzestup počtu protestních akcí v těchto lokalitách souvisel se zájmem neregistrovaného sdružení Čeští lvi a Demokratické strany pracujících získat větší podporu.

Dělnická strana sociální spravedlnosti si chtěla zajistit úspěch v parlamentních volbách protiromskou populistickou rétorikou a přesunula se z pozice krajní pravice. Tím ztratila sympatie radikálních pravicových extremistů.

V minulém roce byla zaznamenána zvýšená činnost bývalých aktivistů Národního odporu, kteří se demonstracemi snažili podpořit Sýrii a Kosovo. U angažovaných jednotlivců nelze vyloučit finanční motivaci k demonstracím odporu proti kapitalismu, mezinárodnímu společenství a globalizaci.

Levicový extremismus sympatizuje s komunismem nebo anarchismem, je motivován především sociální záští a vede až k odmítání práva vlastnit majetek. Česká krajně levicová scéna se vyznačuje odporem vůči aktivitám krajní pravice, a proto v minulém roce se soustředila na podporu romské komunity a sociálně vyloučených lokalit. Z hlediska dalšího vývoje by působení radikálních levicových aktivistů v romské komunitě mohlo ovlivnit průběh bezpečnostních opatření proti akcím pravicových extremistů.

Aktivitu levicových extremistů je možné zaznamenat i v oblasti squattingu, kdy obsazováním prázdných budov chtějí upozornit na jejich chátrající stav. V České republice je největší odezva obyvatelstva na antifašistické aktivity levicových extremistů a ostatní projevy nacházejí své podporovatele v malých neorganizovaných skupinách jednotlivců.

Profesionalizace, radikalizace a mezinárodní spolupráce extremistů se stává bezprostřední bezpečnostní hrozbou. Vzhledem k organizovanosti a trestné činnosti extremistů, která přesahuje hranice republiky, určilo Ministerstvo vnitra boj proti těmto extremistickým aktivitám svou prioritou. Kromě represivní činnosti a sledování domácích a zahraničních extremistických aktivit je vloženo mnoho úsilí do preventivních programů.

V roce 2006 byly v České republice vytvořeny antikonfliktní týmy, jejichž úkolem je předcházení protiprávnímu jednání, zejména při akcích většího počtu lidí spojených s riziky narušení veřejného pořádku.

Antikonfliktní týmy jsou využívány při demonstracích, shromážděních, při sportovně kulturních akcích, při uzávěrách, při technoparty i při hromadných neštěstích. Základním smyslem těchto týmů je prostřednictvím komunikace předcházet agresivnímu jednání osob při policejním opatření.

Vyškolení členové týmu vzhledem k lepší přístupnosti k cílovým osobám nosí zpravidla civilní oblečení s reflexní vestou označenou nápisem „Antikonfliktní tým“, případně čepici s nápisem „Policie“. Jejich práce spočívá ve vysvětlování smyslu a účelu policejního opatření a konkrétního postupu policie, zároveň upozorňují na zákonné povinnosti policie v případě spáchání protiprávního aktu.

Činností antikonfliktních týmů bylo dosaženo minimálního používání násilí a rychlého a efektivního zásahu proti extremistům k zabránění jejich nelegálních aktivit.

Extremismus je nadnárodním problémem, a proto v dubnu 2010 došlo v Praze na mezinárodním workshopu k předávání zkušeností s praxí antikonfliktních týmů mezi představiteli Francie, Maďarska, Německa, Polska, Rakouska, Slovenska a Španělska.

Myšlenka fungování antikonfliktního týmu se poprvé objevila v roce 2005 v Německu a její praktické uplatnění bylo využito v roce 2006 při bezpečnostních opatření na technoparty v Berlíně. [15]

Antikonfliktní týmy v České republice byly úspěšně nasazeny v březnu roku 2007 v Blansku. Pravicoví extremisté zorganizovali demonstraci proti údajné kriminalitě Mongolů, kteří pracovali v tamním podniku. Speciálně proškolení policisté se pohybovali mezi místními obyvateli a vysvětlovali jim neopodstatněnost demonstrace, dokud nedošlo k ukončení mítinku bez incidentů. [15]

Dalším preventivním opatřením je projekt Ministerstva vnitra, Policie ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a nevládních organizací Člověk v tísni a Asi-milování zaměřený na protixtremistickou výchovu. Koncept Člověka v tísni pod názvem „Dovedu to pochopit – Hrozby neonacismu“ je založen na diskuzi mezi lektory a žáky a předpokládá kritickou reflexi vlastních názorů. [15]

3.5 Bezpečnostní rizika neintencionálního původu a opatření proti nim

Rostoucí závislost společnosti na elektřině a elektronice způsobuje vyšší zranitelnost systému. Proto v rámci programu Bezpečnostní výzkum pro potřeby státu v letech 2010 až 2015 je zpracováno hodnocení možnosti vzniku blackoutu (rozsáhlého výpadku dodávek elektrické energie) a upozorněno na možnosti strategií pro prevenci této hrozby vzhledem k jejím katastrofálním následkům.

Jedním z technických preventivních opatření je vybavení kritické infrastruktury záložními elektrocentrálami s vlastní zásobou paliva, která pokryje spotřebu významných úřadů, nemocnic a jiných center.

Příčin vzniku blackoutu může být několik. Prozatím je hlavním problémem nerovnováha mezi výrobou a spotřebou elektřiny. Při přetížení sítě nebo při nízké spotřebě elektrické energie může dojít k výpadkům.

Zranitelnost české sítě byla prokázána v roce 2006, kdy na území Slovinska došlo k sérii drobných technických poruch a následným výpadkům elektřiny. Vysoké teploty v České republice současně s vysokou spotřebou elektrické energie zareagovaly na stav elektrizační soustavy mimo naše území. Došlo k rozpadu jednotné sítě s nutností vyhlášení stavu nouze pro celé území ČR, aby nedošlo k celkovému blackoutu. [13]

Českou republiku a některé další evropské státy ovlivňují zvýšené nároky na přenosovou soustavu Německa, které elektřinu poskytuje. Polsko vyřešilo nebezpečí přenosu blackoutů z nestabilních německých zdrojů tím, že na hranice umístilo speciální transformátory, které ochrání polskou síť zvýšením přetoků do sousedních zemí, tedy i do České republiky. Je zřejmé, že tato problematika už překročila hranice resortu a stala se politickým tématem.

Dalšími možnými příčinami výpadku energie by mohly být povětrnostní vlivy nebo sucho, které může způsobit problémy s chlazením v jaderných elektrárnách. Nelze vyloučit ani technické problémy ve vlastních elektrárnách nebo ve vedení elektřiny.

V minulém desetiletí byla věnována značná pozornost možnosti teroristického útoku na energetickou infrastrukturu našeho státu. [13] Zatímco liniové vedení a další prvky infrastruktury lze střežit s obtížemi, jaderné elektrárny patří vzhledem ke katastrofálním následkům při jejich poškození k nejlépe střeženým objektům.

Spolupráce v oblasti jaderné energetiky a problematiky radiačních havárií probíhá na mezinárodní úrovni, protože následky havárie přesahují hranice států. Jaderný mrak po havárii v ukrajinském Černobylu v roce 1986 zamořil několik území Evropy. Příčinou vzniku černobylské havárie byly technické nedostatky zařízení a lidské selhání, na rozdíl od havárie v japonské Fukušimě Daiiči v roce 2011, kde vlivem podcenění analýzy rizik při stavbě elektrárny a následným zemětřesením došlo k narušení technického vybavení elektrárny.

Nadnárodní dozorové organizace na základě poznatků zejména z havárií v Černobylu a ve Fukušimě Daiiči zpřísnily nejen podmínky provozu jaderných elektráren, ale i povolování výstavby nových elektráren v závislosti i na možných přírodních katastrofách.

V České republice vzhledem ke stálosti přírodních jevů (území bez extrémních klimatických podmínek, zemětřesení, záplav) by mohla radiační havárie vzniknout technologickými příčinami nebo jako následek teroristické akce.

3.6 Bezpečnostní rizika založená na jednotlivých skutečnostech a mezinárodní spolupráce v této oblasti

Bezpečnostních rizik založených na jednotlivých skutečnostech je řada, a proto je třeba upozornit na dříve nezmíněná rizika, na jejichž řešení Česká republika spolupracuje se státy Evropské unie.

Vzhledem k rozsáhlým klimatickým změnám dochází ke vzniku přírodních katastrof, které mají vliv nejen na životní prostředí, ale jejich dopad ovlivňuje i společnost v jednotlivých oblastech.

Jedním z celosvětově diskutovaných témat je sucho a potažmo nedostatek vody. Přímo se tato přírodní katastrofa odrazí ve snížené produkci v zemědělství. Druhotně se mohou důsledky sucha projevit v nedostatku potravin, v rozšiřování nemocí a následně v možnosti vzniku sociálních konfliktů spojených s nedostatkem vody a potravin. Vysušená země je náchylnější ke vzniku požáru, rozšiřování pouští a desertifikaci. Současně vlivem vysokých teplot může dojít k rozpadu jednotné elektrické sítě.

V lednu 2007 byla v rámci EU přijata opatření v oblasti energetiky a klimatu vedoucí k udržitelné a bezpečné energetické politice EU. Základní snahou bylo řešit energetické problémy racionálnějším využíváním energie s případným využitím alternativních řešení. Obdobně byl řešen problém nedostatku vody a sucha. S nutností zlepšení řízení poptávky po vodě jsou spojeny nejen úspory vody, ale i úspory energie, které by vznikly při přepravě a úpravě vody.

Za posledních 30 let se v EU rozšířil počet oblastí zasažených suchem o 20 %. K nejrozsáhlejšímu patřilo sucho v roce 2003, které zasáhlo třetinu území Evropské unie.

Podle posledního průzkumu v letech 2009 až 2010, kterého se zúčastnilo 21 členských států, nahlásila Česká republika, Kypr a Malta, že čelí trvalému nedostatku vody. [13]

Pro Českou republiku je typické popraskání půdy v důsledku sucha a následný povodňový stav, který nastane vlivem neschopnosti přesušené půdy vsáknout i obvyklé množství dešťové vody.

Většina povodní v České republice vzniká zvýšením hladiny vodních toků během tání sněhu nebo při dešťových srážkách, během nichž jsou zaplavována území mimo koryto vodního toku. Srovnatelné škody jsou napáchány povodněmi v důsledku přívalových srážek.

Od roku 1993 proběhlo v České republice devět velkých povodní, z nichž povodně v letech 1997, 2002, 2006, 2009, 2010, a 2013 měly nejvýznamnější negativní dopady na společnost a makroekonomický vývoj.

Nezvládnutí povodňové situace v jedné zemi častokrát znamená přenesení problému i na území jiného státu. Povodňová směrnice z roku 2007 zavazuje členské státy Evropské unie, aby na svém území do roku 2013 odpovědně vyhodnotily míru rizika pro jednotlivé oblasti státu a výsledky zpracovaly v povodňových mapách. Obdobným způsobem mají být zmapována kritická místa s obdobnými negativními důsledky po přívalových srážkách.

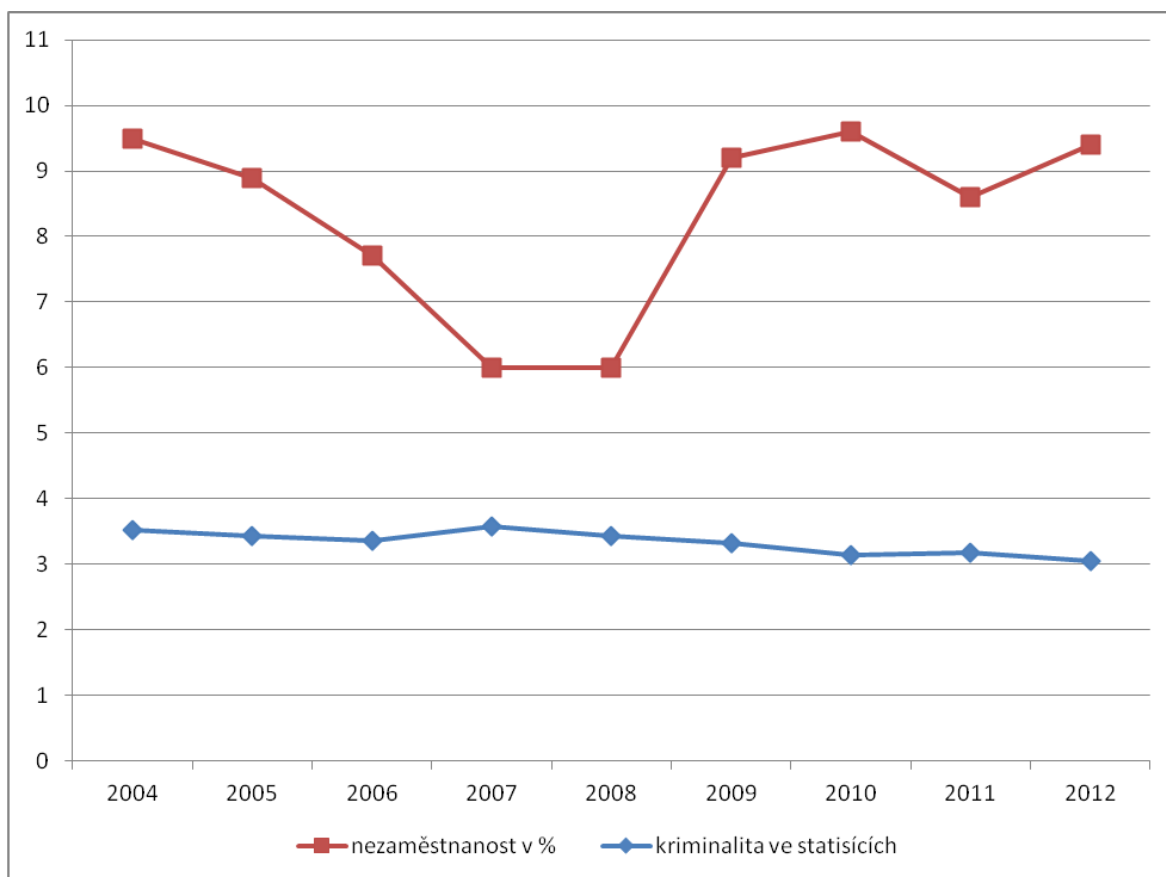
Dále směrnice Evropského parlamentu ukládá do roku 2015 vypracovat plány pro zvládání povodňových rizik. V případě přírodních katastrof je nutné si uvědomit, že jde o zmírnění dopadů živelní pohromy pomocí dokonalé přípravy a predikce možného vývoje. I přes pozitivní posuny v preventivních opatřeních a v systému ochrany nelze přírodní katastrofy zcela eliminovat.

K dalším bezpečnostním rizikům patří i oblast nezaměstnanosti, rozdílů v příjmech, celkové nejistoty ohledně získání nebo udržení pracovního místa, chudoby, bezdomovectví. Všechny tyto atributy jsou provázány s celosvětovou ekonomickou krizí. Se současným technickým vývojem je zřejmé, že moderní technologie budou stále více nahrazovat lidskou práci. Možnost získání a udržení pracovního místa bude klesat zejména v zemích, kde reálná mzda je na vyšší úrovni a lidská práce je cenově drahá.

Lze předpokládat, že nezaměstnanost ovlivní i individuální bezpečnost. „Osobní bezpečnost bude ovlivněna všeobecným znevážením postavení člověka nízkou úrovní ceny, jeho vlastního života ve světě. Tato cena bude dále snižována nárůstem obyvatelstva planety, růstem chudoby, růstem drobných regionálních střetů, terorismu, extrémismu a rasismu. Osobní bezpečnost, pokud nebudou přijata radikální opatření na ochranu osobní bezpečnosti člověka, bude jedním z nejzávažnějších problémů, spolu s potravinovou a environmentální bezpečností. S ní se samozřejmě snoubí bezpečnost společenství jako celku.“[6, s. 79]

Systematickou analýzou údajů Eurostatu a Českého statistického úřadu [19,20] bylo zjištěno, že samotná nezaměstnanost kriminalitu neovlivňuje, přestože je spojována s mnohými sociologickými, ekonomickými a psychologickými problémy.

Příkladem je porovnání údajů pro Českou republiku v letech 2004 – 2012. Dokonce je z grafu 7. zřejmé, že v době nejnižší nezaměstnanosti ve sledovaném období, tj. v letech 2007 a 2008, byla kriminalita vyšší než v letech ostatních. Obdobně při poklesu nezaměstnanosti v roce 2011 se mírně kriminalita zvýšila.

Graf 7. Porovnání nezaměstnanosti a kriminality na území ČR v letech 2004 – 2012; vytvořeno podle [19,20]

Tab. 2. Nezaměstnanost a kriminalita na území ČR v letech 2004 – 2012; vytvořeno podle [19,20]

rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
kriminalita [statisíce]	3,52	3,44	3,64	3,57	3,44	3,33	3,13	3,17	3,05
nezaměstnanost [procenta]	9,5	8,9	7,7	6	6	9,2	9,6	8,6	9,4

Podobně byla porovnávána trestná činnost s extremistickým podtextem s nezaměstnaností v České republice v roce 2011. [21] Podle statistických údajů je zřejmé, že neplatí, že území s vyšší nezaměstnaností má zároveň vyšší index trestné činnosti tohoto typu. I když například Děčínsko trpí jednou z největších nezaměstnaností v naší republice a zároveň je to jedna z oblastí nejvíce ohrožená extremismem. Tyto extremistické projevy jsou aktivitami pouze ve šluknovské části a ostatní část Děčínska je klidná. Z údajů je vidět, že extremismus má vztah k územím s národnostními menšinami nebo k místům s vyšší koncentrací migrantů, nikoliv k nezaměstnanosti.

Následnou analýzou kriminality vybraných států Evropy (ČR, Francie, Německo, Polsko, Rakousko, Slovensko) bylo zjištěno, že vývoj kriminality v těchto zemích v letech 2004 - 2012 má obdobnou klesající tendenci. Menší výjimku tvoří roky 2010 a 2011, kdy došlo k mírnému nárůstu trestných činů (kromě SR) v jinak celkově klesající tendenci. Důvodem byl zřejmě vyšší zájem o potírání korupce a umožnění vzájemného ovlivňování kriminality mezi státy vzhledem k prostupnosti hranic v celém schengenském prostoru.

4 MOŽNÉ ZPŮSOBY VÝVOJE BEZPEČNOSTNÍ SITUACE, MOŽNOSTI VZNIKU BEZPEČNOSTNÍCH RIZIK

O bezpečnosti České republiky nelze uvažovat jako o izolovaném stavu a oddělovat ji od globální bezpečnostní situace. Je stále zřetelnější, že v současném světě přestává hrát vzdálenost důležitou roli. Mohou nás ohrozit nebezpečí vznikající mimo naše území a zřejmě nejzávažnějším bezpečnostním rizikem je pro náš stát mezinárodní terorismus společně s šířením zbraní hromadného ničení.

Bezpečnostní strategie České republiky musí být zaměřena na ochranu zájmů státu i jeho obyvatelstva, aby došlo k úspěšné ochraně existence státu a jeho suverenity, k zajištění územní celistvosti státu a principu demokracie včetně vytvoření základních podmínek pro život všech obyvatel.

4.1 Reálný vývoj bezpečnostní situace

Na základě analýzy dokumentů vztahujících se k jednotlivým bezpečnostním hrozbám (statistickým i textovým podkladům), které byly uvedeny v předchozí kapitole, a pomocí analogických úsudků jsem vytvořil přehled možného vývoje bezpečnostní situace.

Tato prognóza je ovlivněna připraveností nebo nepřipraveností České republiky, případně Evropské unie společenské hrozbě čelit. Je zřejmé, že spolupráce států v rámci Evropské unie, ale i v rámci dalších bezpečnostních úmluv, současně s koordinací činností proti projevům jednotlivých hrozeb je základem efektivního boje. Nejdůležitější úloha ve fungování bezpečnostního systému spočívá v existenci odpovídajícího legislativně – právního prostředí.

Vzhledem k tomu, že nezbytným předpokladem pro včasnou reakci na podnět je spolehlivá vzájemná výměna důležitých informací, vzal jsem v úvahu i spuštění nového Schengenského informačního systému SIS II v roce 2013, který nově používá biometrická data a zároveň přímo obsahuje evropský zatýkací rozkaz.

Konkrétně v roce 2007, kdy začal fungovat systém SIS, bylo v databázi 16 milionů trestních záznamů a v roce 2013 díky technickým možnostem se jejich počet zvětšil na 46 milionů.[22] To ovšem neznamená, že by za šest let vzrostla kriminalita téměř

na trojnásobek, ale naopak zvýšením technických možností je předáváno více informací a tento proces povede ke snížení kriminality. A toto je opět nutné v předpovědi zohlednit.

Z hlediska živelných katastrof je můj názor ovlivněn měnícími se globálními klimatickými podmínkami a připraveností či spíše nepřipraveností společnosti upřednostňovat ekologické projevy vůči ekonomickým ziskům.

Tab. 3 Přehled a vývoj možných bezpečnostních hrozeb; vytvořeno podle [23]

bezpečnostní hrozby	časová perioda			
	do roku 1989	1989 - 2001	2001 - 2014	od roku 2014
organizovaný zločin	→	↗	↗	→
teroristické útoky	→	→	↗	↗
extremismus	→	→	↗	↘
kyberterorismus	→	→	↗	↑
šíření a použití zbraní hromadného ničení	→	↗	↗	→
akce cizí státní moci	↗	↗	→	→
napadení spojeneckého státu	→	↘	↗	→
vojenská strategie proti ČR	→	↘	↘	→
narušení mezistátních ekonomických vztahů	→	↑	↗	→
nezaměstnanost	→	↗	↑	→
průmyslové a jiné havárie	→	↘	↗	↗
zdravotní epidemie	→	↗	↗	→
globální klimatické změny	→	→	↗	↗
živelné katastrofy	→	↗	↗	↗

Legenda :

- ↑ riziko hrozby se oproti předchozímu období prudce zvyšuje
- ↗ riziko hrozby se oproti předchozímu období zvyšuje
- riziko hrozby stagnuje
- ↘ riziko hrozby se oproti předchozímu období snižuje

Pro mezinárodní organizovaný zločin je typická přizpůsobivost a nenápadnost rozšiřování nelegální činnosti díky levným komunikačním technologiím, rychlé dopravě a korupci. Může se proto zdát, že činnost organizovaného zločinu se snižuje a jeho aktivita klesá, ale domnívám se, že jde pouze o stagnaci, protože v poslední době je řešeno mnoha státy velké množství kauz, svědčících o korupci i na nejvyšších společenských postech.

Například zakázky na externí služby pro úřady byly terčem organizovaného zločinu ve státní správě. Stále větší rozsah outsourcingu ve státní správě vede k protežování spřízněných firem, zejména u advokátních služeb, u vzdělávacích programů zprostředkovaných soukromými firmami.

Připravenost České republiky na případný teroristický útok na jejím území nebo proti jejím zájmům v zahraničí je možné označit za odpovídající. Současná situace v ČR je z hlediska teroristických projevů klidná. Po dobu své existence se náš stát nestal terčem jednoznačného teroristického útoku, ani neexistují příznaky toho, že by tomu tak v budoucnu bylo.

Česká republika je pro teroristické organizace tranzitním místem a současně i místem pro krátkodobý pobyt. Náš stát je zapojen do mezinárodního boje proti terorismu, a proto se může stát potencionálním terčem útoků, včetně zastupitelských úřadů v zahraničí stejně jako příslušníci na vojenských misích.

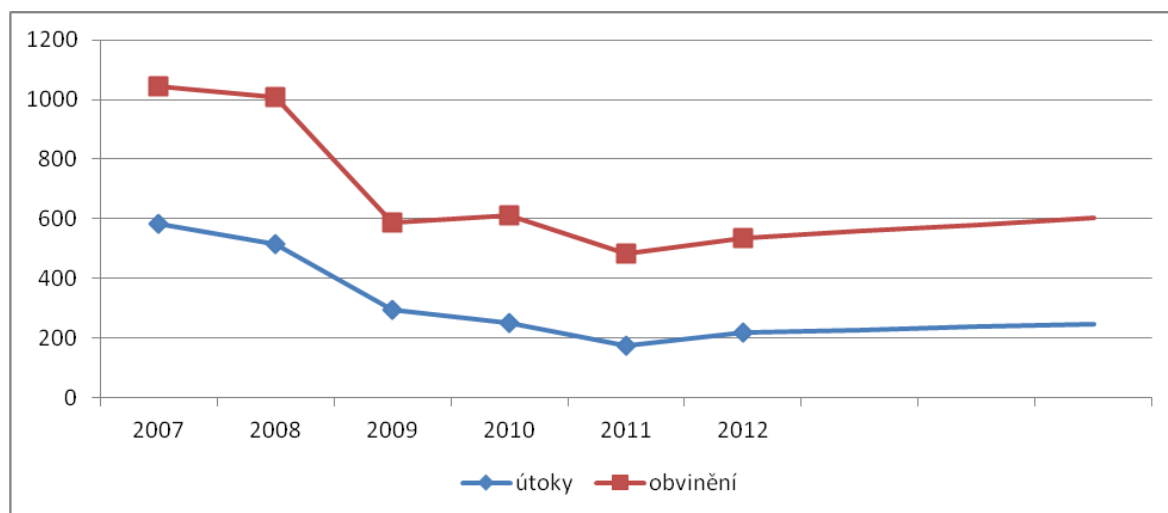
V rámci boje proti terorismu dochází k výměně informací prostřednictvím Výboru pro zpravodajskou činnost, který je součástí Bezpečnostní rady státu. V roce 2009 vznikl Národní kontaktní bod pro terorismus při Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, který zpracovává podklady z problematiky terorismu pro Europol, Interpol, Eurojust.

Aby mohly být odhaleny teroristické aktivity v zárodku, shromažďují zpravodajské služby v předstihu potřebné informace a působí i v oblasti prevence. Předpokladem úspěšného boje proti teroristické činnosti je nejen včas získávat informace o teroristických organizacích a jejich činnosti, ale i o jejich financování.

V boji proti terorismu a organizovanému zločinu kromě policie a tajných služeb jsou zainteresovány i finanční útvary, které mohou narušit financování zločineckých organizací a na subjekty podporující terorismus a organizovaný zločin uvalit ekonomické sankce. Zpravodajské služby si mohou v oprávněných případech v rámci boje proti těmto

nelegálním činností vyžádat od bankovních institucí informace, které za normální situace podléhají bankovnímu tajemství.[24]

Vzhledem ke statistikám uvedeným na stránkách Europolu [25] a podle on-line monitoringu teroristických útoků na internetové stránce www.globalincidentmap.com byl vypracován graf 8. a terorismus byl vyhodnocen jako vzrůstající riziko.

Graf 8. Předpoklad vývoje teroristických útoků podle jejich počtu včetně neúspěšných a počet obviněných z teroristických činů od roku 2007 v EU; vytvořeno podle [25]

Dalším rizikem je přerůstání národnostní nesnášenlivosti a extremismu k projevům terorismu. Obecně nelze vyloučit ani vazby radikálů na teroristické organizace.

Některé muslimské komunity v ČR debatují v internetových diskuzích o zavedení islámského práva. Kvůli prosazování myšlenek islamismu nelze vyloučit radikalizaci některých jedinců a možnost teroristických akcí.

Analýzou informací BIS o vývoji na extremistické scéně v roce 2013 je zřejmé, že neexistují žádné aktivity extremistů, které by představovaly reálnou hrozbu a bezprostřední ohrožení demokratických základů ČR.[15]

Toto jsou důvody pro vyhodnocení rizika jako snižujícího se, i když extremisté jsou sice v útlumu, ale standardní strany můžou na jejich myšlenky zkusit nalákat nespokojené a frustrované lidi, např. kvůli ekonomické krizi.

Ze všech hrozeb je nejvyšší míra rizika u kyberterorismu, proto je jednou z národních bezpečnostních priorit stejně jako boj proti zneužití chemických, biologických a radioaktivních látek a výbušnin.

Využití mezinárodní policejní struktury Interpol v oblasti boje s informační kriminalitou je relativně všestranné. Základem je boj proti počítačovým podvodům a další hospodářské a finanční kriminalitě. Jedním z úkolů Národního bezpečnostního úřadu je zajistit do roku 2015 vybudování Národního centra kybernetické bezpečnosti a jako jeho součást vytvořit vládní koordinační místo pro okamžitou reakci na počítačové incidenty.[17]

Dále odůvodněně předpokládám možnost růstu bezpečnostních rizik z hlediska průmyslových a jiných havárií vlivem možnosti energetických blackoutů, úniku nebezpečných látek ze skládek a možnosti radiačních havárií.

Současně se bude zřejmě zvyšovat na základě zvětšování globálních klimatických změn i riziko přírodních katastrof.

4.2 Další prognózy vývoje a hodnocení míry rizika

Míra rizika je určena jako součin pravděpodobnosti vzniku rizika a závažnosti možných následků. Skupiny jsou rozděleny podle příslušných bodů od I. Po V. skupinu. N8zvy skupin jsou u různých autorů odlišné, ale závažnost opatření se zvyšuje s bodovým ohodnocením skupiny.[4,26]

Bez zvláštních opatření zůstávají akceptovatelná rizika, na která musíme upozornit, protože neexistuje stoprocentní bezpečnost. Přijatelná rizika bychom měli snižovat dodržováním přijatých opatření nebo alespoň bychom měli udržovat dosavadní míru rizika. Podle tabulky 3 by tak byly hodnoceny akce cizí státní moci. Na latentní riziko není potřeba okamžitě reagovat, ale pokud by bylo delší dobu podceňováno, mohlo by se stát naléhavým nežádoucím rizikem.[4,26]

Urychlené provedení bezpečnostních opatření vyžaduje nežádoucí riziko. Patří mezi ně teroristické útoky, válečné konflikty, přírodní katastrofy, průmyslové havárie, které přímo ohrožují život lidí. Jedná se o naléhavé riziko, na které je třeba okamžitě reagovat.[4,26]

Nepřijatelná míra rizika vyžaduje okamžitou reakci k redukci rizika. Patří sem rizika, jejichž hrozba je vysoká a závažnost možných následků dosahuje také vyšších hodnot.

Na základě vyhodnocení míry rizik byly vytvořeny další možnosti vývoje bezpečnostních hrozeb. Jedna z možností vývoje bezpečnostních hrozeb je založena na dobře vypracovaných vhodných protiopatřeních. Pokud by zároveň technika byla využita jen ve prospěch společnosti a veškeré technologické postupy by byly dodržovány včetně opatření ke snižování klimatických změn, pak by docházelo k pozvolnému zlepšování a zvyšování úrovně bezpečnosti. Jedinou hrozbou, která by zůstala, by byly přírodní katastrofy, protože lidský faktor je může ovlivnit minimálně. Tento scénář vývoje je ovšem nereálný, protože společnost především ovlivňuje člověk.

Další vizí vývoje by mohl být optimální vývoj s jedinou hrozbou, jejíž riziko by bylo vysoké. Příkladem může být teroristický útok, jehož příprava nebyla zaznamenána bezpečnostními složkami státu nebo byla špatně vyhodnocena míra rizik, a proto došlo k nedostatečným opatřením ke snížení hrozby.

Nebezpečnými hrozbami jsou i průmyslové havárie, které by mohly mít dalekosáhlé důsledky pro zasaženou oblast. Jejich důsledky by mohly vést ke zvýšení rizika epidemií, extremismu, narušení ekonomických vztahů mezi státy a až k vyhocení následků ve válečný konflikt.

Tento scénář by mohl nastat, pokud by došlo k selhání bezpečnostních opatření, která by nebyla prováděna, například z důvodu velké finanční zátěže při jejich realizaci. Nicméně je nutné provést ekonomickou kalkulaci a následně přijmout taková opatření, která upřednostňují lidský život před ziskem.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo vystihnout problematiku předvídání bezpečnostních rizik na území České republiky a Evropské unie a na základě současného dění ve společnosti vytvořit a popsat možné způsoby vývoje.

Vzhledem k tomu, že prognóza možných způsobů vývoje bezpečnostní situace je založena na míře jednotlivých bezpečnostních rizik, které vycházejí ze současného stavu společnosti, bylo nutné toto dění analyzovat.

Grafickým zpracováním údajů jsem zachytil časový posun ve vnímání bezpečnostních hrozeb obyvateli České republiky.

Samozřejmě nelze o bezpečnosti České republiky uvažovat jako o izolovaném stavu a oddělovat ji od globální bezpečnostní situace. Je stále zřetelnější, že v současném světě přestává hrát vzdálenost důležitou roli. Mohou nás ohrozit nebezpečí vznikající mimo naše území a současně naším státem zanedbaná bezpečnost i pouze v jedné oblasti může ohrozit státy ostatní.

Bezpečnostní strategie České republiky musí být zaměřena jak na ochranu zájmů suverénního státu a na zajištění jeho územní celistvosti, tak i na vytvoření základních podmínek pro život jeho obyvatelstva, založených na principech demokracie.

Vzhledem ke členství České republiky v Evropské unii a Severoatlantické alianci je třeba případná rizika nepodceňovat a přiměřeně tomu se na ně připravovat. Současně je nutné dodržet respekt k ochraně základních lidských práv a svobod.

Jednou z národních bezpečnostních priorit je důraz na ochranu kritické infrastruktury a na boj proti zneužití chemických, biologických a radioaktivních látek a výbušnin a ochrana před kybernetickými útoky.

Zřejmě nejzávažnějšími bezpečnostními riziky antropogenního původu jsou pro náš stát mezinárodní organizovaný zločin, terorismus a extremismus. Česká republika si je vědoma provázanosti těchto oblastí nelegální činnosti a na základě dlouhodobě vypracovaných strategií i mezinárodní spolupráce se snaží snížit až eliminovat tato rizika.

Obzvláště problematickým se jeví mezinárodní organizovaný zločin, který pomocí komunikačních technologií, propustností státních hranic v rámci Evropské unie, korupcí a dalšími atributy rychleji a účinněji proniká do orgánů státní správy a uplatňuje svůj vliv i

v ekonomice, politice a médiích. Tím je hůře jeho činnost identifikovatelná a dochází k jeho prorůstání do legálních organizací ve společnosti.

Předpokladem úspěšného boje proti mezinárodnímu organizovanému zločinu, teroristické činnosti a extremismu je schopnost zpravodajských služeb nejen včas získávat informace o těchto organizacích a jejich činnosti, ale i o jejich financování.

Analýzou a následnou syntézou informací o vývoji antropogenních bezpečnostních rizik na našem území a v Evropské unii do roku 2013 lze nadále předpokládat snižující se tendenci počtu ilegálních aktivit i díky mezinárodní spolupráci v rámci bezpečnostní politiky. Současně v této době neexistují žádné reálné hrozby, které by představovaly bezprostřední ohrožení demokratických základů našeho státu.

Ke snižování bezpečnostních neintencionálních rizik antropogenního původu přispívají dokonalejší technické zázemí, důslednější technologické zpracování včetně minimalizace lidských chyb několikasupňovými bezpečnostními opatřeními. Nemalé finanční náklady spojené se zajištěním bezpečnosti objektů jsou nižší než škody, které by mohly např. při poruše v jaderné elektrárně vzniknout.

Bezpečnostních rizik založených na jednotlivých skutečnostech je mnoho, a proto v této práci byl postihnut jen vývoj některých z nich. Je zřejmé, že např. přírodní katastrofy, i přes pozitivní posuny v preventivních opatřeních a systému ochrany, nelze zcela eliminovat a budou bezpečnostním rizikem i nadále.

Můžeme předpokládat, že velkou část problémů bychom však odstranili důsledností při provádění bezpečnostních opatření k minimalizaci bezpečnostních rizik.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] DOKOUPIL, Ivo. Lidé a Země: *Nelítostná poušť Aralkum*, 27. 2. 2009. [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z: <http://www.lideazeme.cz/clanek/nelitostna-poust-aralkum>
- [2] LUKÁŠ, Luděk a kol. *Bezpečnostní technologie, systémy a management III*. 1. vyd. Zlín: VeRBuM, 2013, 456 s. ISBN 978-80-87500-35-4
- [3] ZEMAN, Petr. *Česká bezpečnostní terminologie: Výklad základních pojmů*. Brno: Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně, 2002. [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: <http://www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=16048>
- [4] LUKÁŠ, Luděk a kol. *Bezpečnostní technologie, systémy a management II*. 1. vyd. Zlín: VeRBuM, 2012. 386 s. ISBN 978-808-7500-194.
- [5] JANOŠEC, Josef. *Hrozba a riziko v bezpečnostní terminologii*, 2010. [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: https://dspace.upce.cz/bitstream/10195/37995/1/Jano%C5%A1ecJ_HrozbaARiziko_2010.pdf
- [6] LAUCKÝ, Vladimír. *Bezpečnostní futurologie*. Vyd. 1. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2007, 93 s. ISBN 978-807-3185-602
- [7] KUTSCHERAUER, Alois. Alkut 2014: *Studijní text : Analýza dat v regionalistice*. [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: http://www.alkut.cz/adr/texty/adr_studijni_opora.pdf
- [8] KUTSCHERAUER, Alois. Alkut 2014: *Regionální ekonomická analýza a prognóza*. [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: http://alkut.cz/rap_hm/rap00.htm#obsah
- [9] Sociologický ústav AV ČR: Centrum pro výzkum veřejného mínění. TUČEK, Milan. *Bezpečnostní rizika pro Českou republiku podle veřejnosti – listopad 2013*, [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7143/f3/ov131209.pdf

- [10] Sociologický ústav AV ČR: Centrum pro výzkum veřejného mínění. PŘÍBĚNSKÁ, Anežka. *Názory občanů na přínos cizinců pro ČR – březen 2013* [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6992/f3/ov130422.pdf
- [11] Sociologický ústav AV ČR: Centrum pro výzkum veřejného mínění. ŠAMANOVÁ, Gabriela. *Bezpečnostní rizika pro Českou republiku podle veřejnosti* [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3812/f3/101090s_po110119.pdf
- [12] Sociologický ústav AV ČR: Centrum pro výzkum veřejného mínění. ŠAMANOVÁ, Gabriela. *Bezpečnostní rizika a záruky stability pro Českou republiku* [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3721/f3/100997s_po100125.pdf
- [13] MAREŠ, Miroslav, Jaroslav REKTOŘÍK a Jan ŠELEŠOVSKÝ. *Krizový management: případové bezpečnostní studie*. 1. vyd. Praha: Ekopress, 2013, 237 s. ISBN 978-80-86929-92-7
- [14] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce boje proti organizovanému zločinu na období let 2011 - 2014. Ministerstvo vnitra: Informační servis* [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/soubor/koncepce-boje-proti-organizovanemu-zlocinu-na-obdobi-let-2011-2014-pdf.aspx>
- [15] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Bezpečnostní politika: Bezpečnostní hrozby*. [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-hrozby-337414.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>

- [16] BARNES, Paul H. and Charles, Michael B. and Branagan, Mark A. and Knight, Alistair (2007) *Intelligence and Anticipation: Issues in Security, Risk and Crisis Management*. International Journal of Risk Assessment & Management 7(8):pp. 1209-1223.
- [17] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Mezinárodní spolupráce v boji proti informační kriminalitě*, 2009, *Ministerstvo vnitra: Dokumenty – kybernetické hrozby* [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/soubor/cyber-vyzkum-studie-mezinarodni-pdf.aspx>
- [18] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Strategie České republiky pro boj proti terorismu od r. 2013*. Praha, 2013 [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/soubor/3-nap-2013-material-pdf.aspx>
- [19] EVROPSKÁ KOMISE. *Eurostat: Statistics* [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>
- [20] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Český statistický úřad: Statistiky* [online]. [cit. 2014-05-22]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statistiky>
- [21] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Ministerstvo vnitra ČR: Statistiky MV a PČR z oblasti kriminality* [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality.aspx>
- [22] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Ministerstvo vnitra ČR: Informační systém – Schengenský informační systém SIS II spuštěn* [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/schengensky-informacni-system-sis-ii-spusten.aspx>
- [23] FRANK, Libor. *Analýza a predikce bezpečnostních hrozeb a rizik v České republice*. Brno, 2006. [online]. [cit. 2014-05-05]. Dostupné z WWW: http://is.muni.cz/th/16735/fss_r/disertacni_prace.doc. Disertační práce. Masarykova univerzita
- [24] HUTTER, Bridget M. *Anticipating risks and organising risk regulation*. New York: Cambridge University Press, c2010, xiv, 305 p. ISBN 05-211-9309-5

- [25] Europol. *Europol: Teroristické situace a trendy* [online]. 2014 [cit. 2014-05-08]. Dostupné z WWW: https://www.europol.europa.eu/latest_publications/37
- [26] Guard 7: Výsledná míra rizika. *Guard 7* [online]. [cit. 2014-05-08]. Dostupné z: <http://www.guard7.cz/lexikon/zakladni-povinnosti-v-bozp/prevence-rizik/klasifikace-a-hodnoceni-miry-rizika-pro-bozp-urceni-vyznamnosti-rizika/vysledna-mira-rizika>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

BIS	Bezpečnostní informační služba
BSE	Nemoc šílených krav
CIA	Ústřední zpravodajská služba
CVVM	Centrum výzkumu veřejného mínění
ČR	Česká republika
EHS	Evropské hospodářské společenství
EU	Evropská unie
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
EUROSTAT	Statistický úřad Evropské unie
EUROJUST	Evropská jednotka pro soudní spolupráci
EUROPOL	Evropský policejní úřad
HDP	Hrubý domácí produkt
INTERPOL	Mezinárodní policejní organizace
FBI	Federální úřad pro vyšetřování
IPE	International political economy
KLDR	Korejská lidově demokratická republika
NATO	Severoatlantická aliance
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
SIS II	Schengenský informační systém (2. Generace)
USA	Spojené státy americké
ZS	Zvláštní skutečnosti

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obrázek 1. Oblasti bilaterálních smluv České republiky v rámci policejní spolupráce nebo v rámci boje proti organizovanému zločinu, včetně umístění styčných důstojníků na Zastupitelském úřadu ČR v zahraničí k 30. 6. 2011 49*
- Obrázek 2. Vývoj teroristických útoků podle jejich počtu včetně neúspěšných a počet obviněných z teroristických činů v letech 2007 - 2011 v EU53*
- Obrázek 3. Znázornění států, ve kterých proběhly nebo byly připravovány teroristické útoky v letech 2006 - 2012 nebo alespoň došlo v těchto letech k zatčení osob podezřelých z teroristických aktivit..... 54*

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1. Vyjádření respondentů k reálné bezpečnostní hrozbě pro ČR vzniklé činností určitých skupin - šetření CVVM z listopadu 2013</i>	<i>37</i>
<i>Graf 2. Vyjádření respondentů k reálnosti bezpečnostní hrozby organizovaného zločinu a terorismu v průběhu let 2006 – 2013</i>	<i>38</i>
<i>Graf 3. Vyjádření respondentů k reálnosti bezpečnostní hrozby uprchlíků a cizinců žijících na území ČR v průběhu let 2006 – 2013</i>	<i>38</i>
<i>Graf 4. Vyjádření respondentů k reálné bezpečnostní hrozbě pro ČR vzniklé činností určitých skupin - šetření z března 2014</i>	<i>40</i>
<i>Graf 5. Vyjádření respondentů k reálnosti bezpečnostní hrozby založené na jednotlivých skutečnostech – výzkum CVVM z listopadu 2013</i>	<i>41</i>
<i>Graf 6. Vyjádření respondentů k reálnosti bezpečnostní hrozby založené na jednotlivých skutečnostech – šetření z března 2014</i>	<i>41</i>
<i>Graf 7. Porovnání nezaměstnanosti a kriminality na území ČR v letech 2004-2012</i>	<i>61</i>
<i>Graf 8. Předpoklad vývoje teroristických útoků podle jejich počtu včetně neúspěšných a počet obviněných z teroristických činů od roku 2007 v EU</i>	<i>66</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1. Zapojení zločineckých skupin do jednotlivých trestných činností a celkové zisky dle odhadů příslušných útvarů Policie ČR z roku 2011</i>	<i>46</i>
<i>Tab. 2. Nezaměstnanost a kriminalita na území ČR v letech 2004 – 2012.....</i>	<i>62</i>
<i>Tab. 3 Přehled a vývoj možných bezpečnostních hrozeb.....</i>	<i>64</i>

SEZNAM ROVNIC

(1) Rovnice rizika pro neintencionální hrozby.....	15
(2) Rovnice rizika pro intencionální hrozby	16

